

Recepcijski učinci bajke na dijete predškolske dobi

Bistrić, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:632491>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja – Odsjek za predškolski odgoj
Rani i predškolski odgoj i obrazovanje (jednopedmetni – izvanredni)

Marija Bistrić

Recepcijski učinci bajke na dijete predškolske dobi

Diplomski rad

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja – Odsjek za predškolski odgoj
Rani i predškolski odgoj i obrazovanje (jednopedmetni – izvanredni)

Recepcijski učinci bajke na dijete predškolske dobi

Diplomski rad

Student/ica:

Marija Bistrić

Mentor/ica:

izv. prof. dr. sc. Katarina Ivon

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marija Bistrić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Recepcijski učinci bajke na dijete predškolske dobi** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 4. srpnja 2019.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. BAJKA.....	2
2.1. Podjela bajke.....	3
2.2. Podrijetlo bajki	6
2.3. Likovi u bajkama	9
2.4. Struktura i osobine bajke	10
2.5. Značenje bajke	14
3. DIJETE I BAJKA	17
3.1. Primjerenost bajke dječjoj dobi	18
3.2. Je li bajka štetna za dijete?	20
3.3. Bajka kao biblioterapija.....	22
4. EMPIRIJSKI DIO	25
4.1. Metodologija istraživanja	25
4.1.1. Predmet istraživanja	25
4.1.2. Cilj istraživanja	26
4.1.3. Zadaci istraživanja	26
4.1.4. Hipoteze istraživanja	26
4.1.5. Varijable istraživanja	27
4.1.6. Metode istraživanja	27
4.1.7. Uzorak	27
4.2. Prikaz i interpretacija rezultata istraživanja.....	28
4.2.1. Rezultati ankete za roditelje	28
4.2.2. Rezultati ankete za odgojitelje	33
4.2.3. Rezultati intervjua djece.....	42
5. ZAKLJUČAK	48
6. LITERATURA	49
7. POPIS TABLICA	52
8. POPIS ILUSTRACIJA	52
9. PRILOZI	53
10. SAŽETAK.....	58
11. SUMMARY	59

1. UVOD

Bajka prati čovjeka od njegova djetinjstva pa sve do starosti. U predškolskoj dobi mu odrasli čitaju ili pričaju bajke, a kasnije ih on sam kao roditelj čita svojoj djeci ili unucima u svojoj starosti. Bajka je osobita književna vrsta kod koje se čudesno i nadnaravno isprepliće sa zbiljskim na takav način da između prirodnoga i natprirodnoga, stvarnoga i izmišljenoga nema pravih suprotnosti. To su sve priče koje sadrže neke čudesne, nadnaravne elemente koji se miješaju s elementima zbilje tako da u bajci ne možemo odrediti gdje završava čudnovato i čudesno, a započinje stvarnost. Današnje najpoznatije bajke preuzete su iz usmene i narodne književnosti i jedan su od načina da se djetetu pruži prvi dodir s književnošću, što će zasigurno ostaviti traga na dijete te je velika vjerojatnost da će dijete zavoljeti čitanje knjiga. Bajka kroz maštu upotpunjuje stvarni svijet pretvarajući ga u svijet u kojem je sve moguće, u kojem nema granice između mogućeg i nemogućeg. U bajci dobro uvijek pobjeđuje zlo i uči dijete moralnim vrijednostima. Upravo bajkama dijete otvara vrata svijetu čudnog i čarobnog, svijetu vilenjaka, vila, zmajeva, nadljudske snage i istinske ljubavi. Mnogi roditelji su u nedoumici trebaju li djeci čitati bajke koje im se često doimaju zastrašujuće i neprimjenjive. Psiholozi pak tvrde da bismo u današnje vrijeme, možda i više nego ikada prije, djeci trebali čitati bajke. Brojni autori navode, a što će se izložiti u radu, o pozitivnom utjecaju bajki na dijete ističući kako su djeca zapravo svakodnevno izložena nasilju i okrutnosti putem medija, a ne putem bajki. Djeca se poistovjećuju s likovima u bajci pa dijete osjeća iznimno zadovoljstvo kada lik iz bajke uspije pobijediti puno jače i veće protivnike od njega samog.

U radu se polazi od različitih teorijskih definicija bajke (Crnković, 1984, 1987; Crnković, Težak, 2002; Biti, 1981, 1987; Jolles, 2000; Propp, 1982; Pintarić, 1999) s posebnim fokusom na psihoanalitičke teorije bajke (Jung, 1987; Bettelheim, 2000; von Franz, 2007) koje u svoje središte interesa postavljaju (implicitnog) čitatelja, odnosno fokus je na utjecaju koji bajka ima na dijete. U empirijskom dijelu rada kvalitativnim i kvantitativnim metodama (anketnim upitnicima) nastojat će se ispitati koliko se djeci čita bajka, odnosno koliko često roditelji i odgojitelji čitaju bajke djeci te u kojoj je mjeri prema njihovom mišljenju bajka utjecala na dijete. Također će se analizirati dječja recepcija bajke i njihovo reagiranje u svakodnevnim situacijama unutar odgojno-obrazovne ustanove, odnosno ispitat će se utjecaj čitanja bajke na cjelokupni razvoj djeteta predškolske dobi. Cilj je istraživanja prikazati i analizirati rezultate ankete o utjecaju bajke na dijete predškolske dobi.

2. BAJKA

Prvi susret s dječjom književnošću djeca najčešće ostvaruju kad im se čita ili priča bajka. „Pripovijedanje bajki slovi kao razigran i neobvezan način podmirivanja prvih djetetovih želja, a roditelj kao pripovjedač, s najboljim namjerama, izlazi u susret djetetovoj potrebi za spoznavanjem svijeta“ (Biti 1981: 167).

Riječ *bajka* dolazi od glagola „bajati“, što znači vraćati, čarati. Postoji i zastarjeli naziv *gatka*, prema glagolu „gatati“ (Solar 2005). Njeno prvotno značenje bilo je *govoriti* (Biti 1981).

Propp navodi kako riječ „bajka“ u većini jezika označava sinonim za riječ „izmišljotina“, „laž“, a karakterizira je utemeljenost na umjetničkom izmišljanju koje predstavlja privid stvarnosti (Propp 1982). Vladimir Biti također ističe kako se „uz pojam bajke veže nevjerodostojnost jednoga izvješća“ (Biti 1982: 166).

U bajkama se nadnaravno i čudesno miješaju sa stvarnim pa se čini da zapravo nema suprotnosti i razlika između stvarnog i nestvarnog svijeta (Solar 2005). Tako Rosandić ističe da je bajka „utemeljena na fantastičnoj osnovi u kojoj se pojavljuju fantastična bića (vještice, vukodlaci, čarobnjaci), a stvarni ljudi i životinje dobivaju nadnaravna svojstva“ (Rosandić 1988: 649). Bošković-Stulli ukazuje na činjenicu da je naziv bajka „u našoj stručnoj literaturi o usmenoj književnosti, ušao u opću uporabu sa značenjem čudesne pripovijetke“ (Bošković-Stulli 1983: 116).

Crnković tvrdi da bajka predstavlja sve ono što je živjelo i što živi u narodu (Crnković 1984). Bajka kao takva prikazuje pojave ljudskog postojanja, (Lüthi 1947, prema Botica 2001) a kulturološka, povijesna i socijalna obilježja, u većoj ili manjoj mjeri, određuju odnose među likovima (Vodopija 2001).

Prema Jollesu, bajka je jednostavan oblik¹ koji pripada prirodnoj poeziji koja je načinjena sama po sebi. Bajka se da prepričati svojim „vlastitim riječima“ pa je optjecala u narodu, a kasnije je u književnost prešla iz predaje. Autor napominje kako se bajka „otvara prema svijetu preuzimajući ga u sebe“ (Jolles 2000: 217).

¹ „Oblikovana zakonitost bajke je takva da, gdje god je uvrstili u svijet, on se preobražava prema načelu koje prevladava samo u tome i određuje samo taj oblik. U jednostavnom obliku jezik ostaje pokretljivim, općenitim, višekratnim“ (Jolles 2000: 216).

„Bajka je priča određene dužine koja uključuje slijed motiva ili epizoda. Odvija se u nestvarnom svijetu bez određenog mjesta i određenih karaktera a puna je čudesnog. U toj bezvremenskoj zemlji skromni junaci ubijaju protivnike, nasljeđuju kraljevstva i žene se kraljevnama“ (Thompson, prema Crnković 1987: 10).

U bajci se susreću fantastični likovi, događaji, prizori, i to kroz maštovito prikazivanje svijeta. U njoj glavni junak ostavi svakodnevicu te kreće u svijet čuda i mašte iz kojeg se, prebrodivši sve neprilike i teškoće, vraća u svakodnevicu kao pobjednik. Bajka se, kao naziv, danas upotrebljava za čudesno. Naime, neki autori takva djela s elementima čudesnog i nadnaravnog nazivaju bajkama, a drugi pričama. Iz narodne priče razvila se umjetnička priča koja se dijeli na bajku, na priču koja je bliska realističnoj pripovijetki i na fantastičnu priču. Fantastični elementi u narodnim pričama vezani su uz mitološko shvaćanje svijeta, dok je u umjetničkoj priči fantazija odvojena od mita (Crnković 1984). Vrkić napominje kako se bajka razlikuje od mita, predaje i legende jer ima više epizoda, jasnu strukturu, strogu artikulaciju, sretan završetak te joj je svojstveno prožimanje nestvarnog i stvarnog. U bajci je sve čudesno i čarobno sa slikama punim značenja (Vrkić 1997).

Jolles smatra da je bajka „priča one vrste koju su ustanovila braća Grimm svojim Dječjim i obiteljskim bajkama“ (Jolles 2000: 203). Propp pak definira bajku kao „priču koja je izgrađena pravilnim nizanjem funkcija“ (Propp 1982: 108).

2.1. Podjela bajke

Govoreći o bajci, ne možemo ne spomenuti termin „priča“. Naziv priča često su u 19. stoljeću, te početkom 20. stoljeća upotrebljavali dječji pisci i urednici, koji su razlikovali „pripovijetku kao tekst bez čudesnog i priču kao tekst s elementima čudesnog“ (Visinko 2009: 34). Prema Crnkoviću mnogi autori u dječjoj književnosti umjesto naziva *priča* upotrebljavaju pojam *bajka*, pri tome se oslanjajući na njemački naziv *Märchen*² radi nepreciznosti engleskih izraza (Crnković 1987).

„Narodne i umjetničke priče doživjele su i doživljavaju toliko različitih podjela, klasifikacija i terminoloških označavanja da se u toj šumi nazivlja nije uvijek moguće

² Pojam *Marchen* „u svom užem značenju označava isto što i naš izraz *bajka* (...), ali u širem smislu može značiti druge književne vrste poput *novellenartige Marchen* (novele), *legendartige Marchen* (legende), *Lugemarchen* (lagarije), pa i bilo koji oblik *Kunstmarchen* (umjetničke priče)“ (Crnković 1987: 9).

orijentirati. Primjerice, *bajka, gatka, skaska* (rusizam), *ženska narodna priča* (naziv po Vuku Karadžiću) znače zasad isto, sve su različiti nazivi za isti pojam ili drugim riječima, sinonimi, ali oni se često zamjenjuju jednostavnim terminom najšireg značenja, riječju *priča*“ (Diklić i dr. 1996: 67).

Bošković-Stulli ističe da strani nazivi *fairy-tale, folk tale, Wundermärchen, Volksmärchen, volšebnaja skazka, narodnaja skazka, conte populaire, conte de fées* obuhvaćaju skupinu „pravih pripovijedaka“ u užem smislu, dok je pojam *Märchen* „širi od bajke te obuhvaća i pripovijetke kakve su *legendarne, novelističke (putolovne) i šaljive pripovijetke (Legendenmarchen, Novellenmarchen, Schwankmarchen)*“ (Bošković-Stulli 2006: 20-21). Bajka u hrvatskom jeziku opsegom je specifična u usporedbi s terminima drugih jezika te u hrvatskom jeziku sam naziv bajka već podrazumijeva čudesno i čarobno (Bošković-Stulli 1983, prema Hameršak i Zima 2015).

Upravo je priča najvažnija i najšira vrsta dječje književnosti koja može imati „stotinu lica“ te se „može podijeliti na mnogo podvrsta“ (Crnković i Težak, 2002: 22). Prema Crnkoviću priča je „nadređen pojam svim ostalim tipovima ili podvrstama kao što su narodna priča, umjetnička priča, bajka, legenda, saga ili predaja, fantastična priča“ te se „najveći dio priča svodi na tri dominantna tipa: narodnu bajku, umjetničku bajku i fantastičnu priču“ (Crnković 1987: 8-9). Prema Dikliću, termin *bajka* naziv je za „narodne tvorevine o natprirodnim bićima i čudesnim zgodama, prožete folklornim konvencijama“ (Diklić i dr. 1996: 67).

S obzirom na autorstvo, bajke dijelimo na usmene i umjetničke. Usmene bajke su „potekle od nepoznatih darovitih pojedinaca iz naroda, prenošene usmenom predajom“, a autorske su „djelo autora pojedinca“ (Golem 2006: 11).

Umjetnička priča razvila se iz narodne bajke i u početku se od nje vrlo malo razlikuje (Crnković, 1984). Crnković i Težak smatraju kako umjetničkim bajkama možemo nazvati, ne samo autorske bajke koje imaju dodirne veze s narodnom bajkom, već i „sve one umjetničke priče u kojima stvarno i nestvarno (čudesno, čarobno, poetično) koegzistiraju ne isključujući jedno drugo u samoj priči, odnosno sve priče koje nisu fantastične priče“. Autori dalje ističu kako su Perraultove i Grimmove bajke zapravo “prijelazni oblik iz narodne u umjetničku“ te se nazivaju „književnom narodnom bajkom“ (Crnković i Težak 2002: 23). U Perraultovim i Grimmovim bajkama ne mijenja se sam sadržaj priče, nego se jezično dotjeruje, krati ili se od brojnih varijanti bira bolja. Perraultove bajke satkane su na temelju narodnih bajki, no odišu

vremenom u kojem su nastale i ambijentom za koji su pisane³. Perrault je pisao i vlastite bajke, a braća Grimm su više stotina godina nakon Perraulta, u doba romantike, skupljali i obrađivali narodne bajke. Braća Grimm su skupila, obradila i izdala oko 200 priča, koje su prikupljala na njemačkom području. Unatoč tome, motivi iz njihovih bajki dotiču se svjetskih motiva, što je i razumljivo. Kao i Perraultove bajke, i bajke braće Grimm su prerađene, no braća Grimm su tvrdila da su ih samo stilski oblikovali, čime nisu mijenjali sam sadržaj bajki. Bajke braće Grimm odišu vedrinom, a kroz radnju se provlači poneka gorčina i ironija kao rezultat poznavanja života, odnosno iskustva naroda (Crnković 1984).

Umjetnička bajka se u doba romantizma sve više udaljava od usmene, narodne bajke i to prvenstveno djelima danskog pisca Hansa Christiana Andersena, koji je otvorio put modernoj bajci. Andersen je obogatio tematiku bajke uvodeći motive iz svakodnevnog života, likove iz biljnog i životinjskog svijeta te njemu prepoznatljivu socijalnu tematiku koja je često „oštra kritika svijeta i društva“ (Ribarić 2015: 10).

Jolles (2000) ističe da bajke možemo podijeliti prema motivima. Crnković (1987) naglašava kako se kod svih naroda pojavljuju isti motivi u usmenim bajkama te im je ista osnovna struktura. Podrijetlo motiva nije lako odrediti, ipak sama žarišta motiva su Kelti i stara Indija, a nešto slabija nalazimo u Perziji, Kini, Grčkoj, u Rusiji te u sjevernih i germanskih naroda (Crnković 1987). Najvažniji tipovi motiva, prema Milanu Dimiću, u duljim bajkama su: natprirodni pomagači (čovječuljci, nadljudske prelje, vile...), natprirodni protivnici (vještice, vampiri, zmajevi...), čarolije i čuda (čarobni predmeti, čarobnjačke sposobnosti, čarobni lijekovi, jezik nijemih, čovječuljak-palčić, neograničena snaga), najrazličitiji podvizi i traganja, vjernost (vjerni sluga, sestra ili vjerna žena koja traži muža), ljubavni i bračni odnosi (iscjeljenje ranjenog voljenog, oslobođenje začaranog voljenog ili voljene, savladavanje goropadne žene, natprirodna žena), dobri i zli rođaci (uspjeh najmlađeg sina, nevjerna sestra, mati ili žena, prognana djevojka, podmetnuta nevjesta), tri svijeta (putovanje s onu stranu svijeta, raj, pakao, sveci na zemlji), više sile (istina dolazi na vidjelo, proročanstva, božja pravda, kažnjene ili uslišane želje, sreća), realistične teme (podvale, lopovi, pamet; mudročcu zadobivena kneginja, odgovor na tešku zagonetku) (Crnković 1984).

Po jezičnoj gesti, prema Jollesu, tragičnost označava sukobiti se sa čudovištem, nepravednost znači biti glup, odjeven u prnje, a pravednost udati se za princa ili steći bogatstvo (Jolles 2000).

³ „Perrault je, naime, pričao svoje bajke u tadašnjim otmjenim salonima i namijenio je svoju zbirku isto toliko društvu u salonima koliko i djeci“ (Crnković 1984: 32).

2.2. Podrijetlo bajki

„Bajke su nastale i tisućama godina živjele u usmenoj narodnoj predaji. U njima je narod izražavao svoje boli i stradanja, zanose i oduševljenja, strahove i klonuća, radosti i nade, težnje i nastojanja, ljubavna osjećanja i moralna shvaćanja; ugrađivao u njih svoja iskustva, svoje spoznaje i svoju životnu filozofiju“ (Diklić i dr. 1996: 67).

Ishodište bajki ponajprije je usmeno pripovijedanje iz kojeg su potom prešle u područje, najprije visoke pisane književnosti, preko pučke, do dječje književnosti (Aries 1989, prema Hamersšak 2011).

Bez obzira na geografsku udaljenost i kulturalnu različitost, ljudi su oduvijek pričali priče, koje su po svojim motivima bile slične, ako ne i jednake. Von Franz tvrdi kako „bajke opisuju opću ljudsku osnovu; jezikom koji svatko razumije“ i koji naizgled predstavlja „međunarodni jezik čovječanstva svih dobi, rasa i kultura“ (von Franz 2007: 44). Crnković ističe kako usmena bajka postoji otkako i ljudski govor, a po njemu su prve bajke najvjerojatnije mitovi, kao rezultat prikazivanja prirodnih sila (Crnković 1984). Bacalja i Šantek također tvrde da je mit kao „prototip svake priče“, zasigurno i prototip bajki (Bacalja i Šantek 2012: 21). Autori tvrde da su mitovi vrlo važni za samu strukturu bajke koja kao takva ima slične, ako ne i iste motive⁴ kao i mitovi, misleći na motiv zla, propasti, nesreće ili prijetnje koji u junaka bude pokretačku silu i navode ga na ustrajanje i prevladavanje svih kušnji i najtežih prepreka na svome putu. Bajka je tako crpila svoje motive iz različitih izvora i dolazi iz različitih tradicija (Bacalja i Šantek 2012). Von Franz (2007) uočava kako se u svim zemljama javljaju zbirke bajki s velikim brojem sličnih, ako ne i istih motiva. Von Franz tvrdi da je moguće da postoji toliko istovjetnih motiva jer u to doba kad su bajke nastajale „nije postojala hipoteza o nesvjesnom zajedničkom kolektivnom nesvjesnom ili o zajedničkoj strukturi ljudske psihe“ (von Franz 2007: 18).

Prema Crnkoviću postoje četiri teorije o postanku i širenju narodnih bajki:

1. mitološka (bajke su se razvile iz mitologije pojedinih naroda; ovu teoriju su zastupala i braća Grimm),
2. migraciona (mlađi narodi su motive bajki preuzimali od starijih naroda),

⁴ Bacalja i Šantek navode kako su božice u mitovima prethodile dobrim vilama u bajkama. Autori dalje ističu da je motiv kažnjavanja zla u bajkama istovjetan s motivom Odisejevog kažnjavanja. Motiv prepoznavanja karakterističan je i za mit i za bajku (ožiljak – *Odiseja*, cipelica – *Pepeljuga*), kao i motiv pretvorbe čovjeka u životinju i obratno. Isto tako motiv pretvorbe u prosjaka u *Odiseji* nalazimo i u Grimmovoj verziji *Pepeljuge* u kojoj joj njene polusestre daju staru odjeću i pretvaraju ju u sluškinju (Bacalja i Šantek 2012: 28-31).

3. kontaktna (jedan narod je uzimao motive od drugog naroda, izmijenio ih i doradio na svoj način),
4. antropološka (svaki narod je na istom stupnju razvitka i u sličnim uvjetima života stvarao slične priče istih motiva) (Crnković 1984).

Kaarle Krohn i Antti Aarne, predstavnici Finske škole također su tražili podrijetlo nastanka bajki. Ustvrdili su da nije moguće sa sigurnošću tvrditi iz koje je zemlje potekla bajka te da su bajke vjerojatno nastale u više različitih zemalja. T. Benfey pokušao je dokazati da upravo iz Indije potječu svi motivi iz koje su se proširili Europom (von Franz 2007). Von Franz se ne slaže s takvim teorijama, već se priklanja teoriji Adolfa Bastiana⁵ prema kojoj su „svi osnovni motivi elementarne misli čovječanstva“ (Bastian 1868, prema von Franz 2007: 20).

Bajka o brodolomniku zapisana je u starom Egiptu, prije gotovo 4000 godina i najstarija je sačuvana narodna priča (Crnković 1984). Godine 1250. prije Krista na egipatskom papirusu pronađena je bajka o dva brata, Anupu i Bati. Jedna od najomiljenijih bajki upravo je *Pepeljuga*, koja ima 350 inačica. Prva je zapisana u Kini u devetom stoljeću (Vrkić 1997). Grčki filozof i povjesničar Strabo još u 1. stoljeću prije Krista junakinju svoje priče naziva Rhodopis⁶, koja je zapravo još jedna verzija Pepeljuge. Nakon te priče nastalo ih je još nekoliko sličnih, o djevojci koja na balu izgubi cipelicu, no ipak nisu bile primjerene dječjoj dobi. Primjer takve priče je *Achenputtel*⁷ iz koje slične elemente uzimaju i braća Grimm (Devunić 2013).

Povijest bajke u zapadnoj književnosti, prema Jollesu, započinje još u 14. stoljeću Boccacciovim *Dekameronom*. Tad se u Europi, točnije u Toscani, pojavljuju novele⁸, koje su logično nazvane toskanskim novelama. Unutar toskanskih novela u 16. stoljeću pojavljuju se

⁵ Koncept Adolfa Bastiana približio se Jungovoj ideji arhetipske slike i arhetipa. Von Franz smatra da arhetipska slika nije samo misaoni obrazac, nego i „emocionalno iskustvo pojedinca“, a arhetip nije samo elementarna misao, već i „elementarna emocija“, „elementarni poriv ka nekom karakterističnom djelovanju“ (von Franz 2007: 21-23).

⁶Rhodopis je živjela u grčkoj koloniji Naucratis u starom Egiptu. Za vrijeme kupanja, njenoj sluškinji orao je uzeo sandalu i odletio u Memphis, gdje je kralj upravo dijelio pravdu kad mu je orao ispustio sandalu. Očaran sandalom, kralj je zapovjedio da se nađe djevojka kojoj sandala pripada, a kad su je našli postala je kraljevom ženom (Devunić 2013, prema Jones 1932).

⁷ Aschenputtel je njemačka verzija Pepeljuge u kojoj si zle polusestre odrežu nožne prste i stopala ne bi li stale u cipelicu. Zbog njihove zloće, dva goluba im iskopaju oči te one „ostatak života provedu kao slijepe prosjakinje“ (Devunić 2013 <http://www.ziher.hr/bajke-i-disney/>).

⁸ Prema Jollesu, novela je „oblik kratke priče u prozi što smo ga navikli zvati umjetničkim oblikom novele (Jolles 2000: 210).

priče kakve susrećemo u Grimmovim *Dječjim i obiteljskim bajkama*, a početkom 17. stoljeća pojavljuje se *Pentameron*, uokvirena pripovijest Giambatista Basilea. *Priče Majke Gans*⁹ Charlesa Perraulta pojavljuju se 1697., a pripadaju vrsti Grimm, dok je književnost 18. stoljeća bila prožeta pričama. U 19. stoljeću iščitava se kako je Basile bio prvi skupljač bajki, a u njega se nalaze priče poput *Trnoružice*, *Sedam gavranova*, *Pepeljuge* koje nalazimo i u Grimmovim *Dječjim i obiteljskim bajkama* (Jolles 2000).

„Za braću Grimm, prave zbirke počinju u Francuskoj koncem 17. stoljeća sa Charlesom Perraultom“ (Jolles 2000: 212).

Charles Perrault 1697. objavio je zbirku *Priče moje Majke Guske* ili *Pripovijesti i priče iz davnih vremena s poukama*, u kojoj je svojih osam narodnih priča dotjerao salonskom duhu vremena kojem su bile namijenjene (Crnković 1987). Perrault je svoje djelo retorički namijenio djeci (Aries 1989, prema Hameršak 2011).

Jolles napominje da se „već se u 18. stoljeću govori o bajkama sa zmajevima, čarobnim bajkama i bajkama s duhovima, o bajkama i pričama za djecu i odrasle, o predajama, bajkama i anegdotama“ (Jolles 2000: 202).

Prema Crnkoviću, procvat bajke počinje početkom 19. stoljeća kad se za djecu priređivala najprije narodna bajka, a potom i umjetnička, koja se postupno iz nje razvila (Crnković 1987). U 19. stoljeću narodno stvaralaštvo afirmira i u hrvatskoj književnosti, u skupljačkim radovima, motivima i samoj strukturi književnih djela. Prvi skupljač i objavlivač narodnih pripovijedaka u nas bio je Vuk Karadžić koji je bajke literarno dotjerao na način da budu jezično bliske narodu (Bošković-Stulli 1963).

Dječje i obiteljske bajke pojavile su se 1812. godine, a povezane su s Arnimovim i Brentanovim *Dječakovim čudesnim rogom*, zbirkom koja se pojavila nekoliko godina kasnije. Zbirka braće Grimm bila je temeljna za kasnije zbirke 19. stoljeća (Jolles 2000).

„Linija razvitka priče od narodne prema umjetničkoj nije dakle bila ravna: najprije je Perrault pružio prerađenu i donekle salonski lakiranu bajku, njegovi nastavljači kvarili su je još više, a onda su je braća Grimm i romantičari uopće vratili k njenom izvoru“ (Crnković 1984: 33).

⁹ „Perrault to prikazuje tako kao da je priče pričala neka stara dadilja svome sinu, a on ih je opet čuo od njegovog sina“ (Jolles 2000: 213).

2.3. Likovi u bajkama

„Čim stupimo u svijet bajke, poništavamo svijet stvarnosti što smo ga osjetili nemoralnim“ (Jolles 2000: 226).

Likovi u bajkama se detaljno ne opisuju, niti se detaljno karakteriziraju. Likovi se prikazuju postupcima, a najčešće samo jedna oznaka određuje cjelokupnu karakterizaciju lika (Vodopija 2001). Likovi u bajkama nemaju individualnih crta, a unutarnji doživljaji likova prebačeni su u plošnost vanjskog zbivanja. Za bajku je vrlo važan tijek događaja u kojem je junak putnik između svijeta mašte i zbilje (Bošković-Stulli 2006).

U bajkama se pojavljuju „stvarni“ i „nestvarni“ likovi; kraljevi, kraljice, carevi, pastiri, ljudi iz naroda, ali i likovi iz biljnog i životinjskog svijeta (Rosandić 1988). „Glavni su likovi vile, vještice, divovi, patuljci, zmajevi, začarani kraljevići i kraljevne, čudotvorni predmeti i sl.“ (Golem 2006: 11). U bajkama nalazimo i metamorfoze: štakori se pretvaraju u kočijaše, žabe se pretvaraju u kraljeviće, djevojke se pretvaraju u zmije, i obratno, a čarobnjaci u lavove i miševе (Diklić i dr. 1996). Bajke preobražavaju siromašnu djevojku u caricu ili kraljicu, a junaka u kraljevića te se tako nastoji prevladati socijalne razlike. Socijalne odnose bajka često prikazuje na ironičan način kojim su carevi prikazani kao neinteligentni, njihovi pomagači kao nesposobni i neiskreni, a mladi narodni junak herojskim podvizima prevladava sve zapreke, pobjeđuje, razotkriva cara i izlaže ga ruglu (Rosandić 1988).

Likovi u bajkama nikad nisu kao u stvarnosti – istodobno dobri i zli, već je izrazito naglašena podjela na izrazito dobre ili izrazito zle likove (Vrkić 1997). Za negativne, zle likove, kazne su u bajkama okrutne te ih negativci često i sami izriču ne znajući da se one odnose upravo na njih. Obično se najmlađim sinovima zadaje svladavanje najvećih zapreka, a kad prevladavaju iste, najčešće bivaju nagrađeni rukom kraljeve kćeri (Crnković 1984). U bajci se dobrim i zlim likovima nudi odabrati dobro, ali kako se ono ne nudi izravno, već je skriveno, uočavaju ga i prihvaćaju samo dobri likovi (Pintarić 1999).

„Junak bajke apstraktna je figura, a ne ljudsko biće. Ili je posve „bijel“ ili posve crn“, a njegove su reakcije stereotipne: spašava djevu, ubija lava i ne boji se stare žene u šumi. Posve je shematiziran“ (Lüthi 1943, prema von Franz 2007: 32).

Junak bajke (preuzimač htijenja) mlada je osoba koju su drugi najčešće prezreli, obescijenili i odbacili. Junak bajke odlazi u svijet i izvršava teške zadatke da bi pri povratku (i pri izvršenju zadataka) bio priznat. Junak i pomoćnik bajke jedan u drugome pronalaze

interes. Pomoćnika bajke (izručitelja htijenja) bajka najčešće prikazuje kao staru, bolesnu ili siromašnu osobu koja je na izmaku života (Biti 1981).

Jolles (2000) nedvojbeno ističe moralnu vrijednost bajke, ali isto tako naglašava da se likovi u određenim bajkama služe ne baš tako moralnim osobinama da bi došli do cilja. Jolles dalje navodi kako sam mačak u *Mačku u čizmama* „laže i vara od početka do kraja“, krade i vara ne bi li stigao do svog cilja, a ni Crvenkapica ili Palčić mu „ne izgledaju kao vrli junaci“ (Jolles 2000: 221-222). Autoru se ipak ti likovi ne doimaju nemoralnim, već takvo ponašanje junaka u bajkama opravdava činjenicom da se osjećaj nepravde mora poništiti, odnosno da se mora ispraviti nepravda. Dalje pojašnjava da se takvo narušeno stanje pravde u bajci, određenim događajima, opet dovodi u ravnotežu. Jolles dalje ističe kako je etika u bajkama takva da se vodi prema zbivanju, a ne prema djelovanju, stoga takvu etiku naziva „etikom zbivanja“ ili „naivnom ćudorednošću“ po kojoj je naš naivno-etički sud zapravo „osjećajni sud“ koji se suprotstavlja stvarnom svijetu pa je neki lik (događaj ili djelovanje) dobar i pravedan (Jolles 2000: 223).

2.4. Struktura i osobine bajke

Max Lüthi tvrdi da se bajka (*Märchen*) može definirati samo na osnovi većeg broja sadržajnih i formalnih kriterija pomoću kojih se bajka jasno definira i razgraničava od drugih književnih vrsta. Tako se obzirom na kriterije, bajka razlikuje od romana, novela ili znanstvene fantastike po kriteriju miješanja stvarnog i nestvarnog; razlikuje se od neograničene slobode umjetničke bajke svojom raščlanjenošću u više epizoda, jasnom strukturom ili strogom artikulacijom, ima umjetnički fikcijski karakter; razlikuje se od mita, sage ili legende po kriteriju lakoće i igre (Lüthi 1962, prema Crnković 1987). Čudo se u bajci prima bez čuđenja, ono je element radnje i samo je po sebi razumljivo (Lüthi 1974, prema Bošković-Stulli 1983).

Vladimir Propp (1982) ustanovio je da struktura bajke određuje bajku kao književnu vrstu. Crnković¹⁰ i Bošković-Stulli¹¹ ukazuju na tu važnu odrednicu vrste. Sastavni dijelovi

¹⁰ „Narodna bajka ima strogo određenu, lako prepoznatljivu i strogo određenu strukturu“ (Crnković 1987: 10).

¹¹ „Bajke imaju istu kompozicijsku strukturu, isti tijek događanja, pa se sve mogu svesti na isti tip, kojemu bi pojedine bajke zapravo bile varijante“ (Bošković Stulli 2006: 14).

bajke, mogu se bez izmjena prenijeti u drugu bajku. Propp tvrdi da se bajku može proučavati po funkcijama likova¹². Tako u *Morfologiji bajke* (1982) ističe da sve bajke imaju isti tip strukture, funkcije likova su stalni i nepromjenjivi elementi bajke, broj funkcija je ograničen, a njihov redoslijed je uvijek isti. Upravo funkcije likova, prema Proppu, čine osnovne elemente bajke i njeni su neodvojivi dijelovi (Propp 1982). „V. Propp detaljnom analizom dolazi do zaključka da je u bajci broj funkcija (31) i broj lica (7) vrlo ograničen. Sva se lica svode na ovih sedam: protivnik, darivalac, pomoćnik, kraljevna s ocem, pošiljalac na put, junak, lažni junak. Jedno lice može vršiti nekoliko funkcija, kao i što nekoliko lica može obavljati istu funkciju“ (Propp 1982, prema Crnković 1987: 10). Iako su funkcije likova stalne veličine, odsutnost jednih funkcija ne remeti pojavljivanja drugih funkcija, čime Propp ističe kako sve bajke ne moraju sadržavati sve funkcije (Propp 1982).

„U bajci su stalne funkcije njezinih djelatnika, a kada u pojedinim bajkama različiti likovi ili različiti događaji obavljaju istu funkciju, tj. dovode do analognih posljedica, govori Propp o transformacijama (primjerice, funkcija odašiljanja junaka na put ima svoje transformacije u naredbi ili molbi da se pribavi neki predmet...)“ (Propp 1969, prema Bošković-Stulli 2006: 14).

Kako smo već rekli, prema Proppu (1982) funkcije su osnovni elementi bajki. Svi likovi u bajci zapravo čine jedno te isto, koliko god nam se oni činili različiti, čime se samo mijenja način ostvarivanja funkcija. Tijek radnje gradi se upravo na funkcijama. Tako se prethodna funkcija povezuje s idućom, primjerice, kada neka osoba nešto doznaje od neke druge osobe. Motivacije likova za određenu radnju mogu biti različite. Tako nanošenje štete u središnjem dijelu radnje izaziva najveću motivaciju kod likova. U bajkama, u kojima izostaje element nanošenja štete, odgovara element nedostatka, koji se događa kad tražitelj ili pošiljatelj odjednom uviđa kako nešto nedostaje i započne traganje za tim objektom ili slanje informacija za istim. Pričama o junacima, carevim kćerima i čudima izazivaju traganje, a osjećaj nedostatka često nije ničim motiviran (Propp 1982).

„Početak bajke obilježava smjenu dvaju stanja. Ravnoteža se narušava, pojavljuje se praznina u bitku junaka, iznenadan osjećaj nezadovoljstva. Postojeće stanje pokazuje se manjkavim; dosadašnja aktivnost junaka, uza sav njegov trud, nedostatnim. Promjena je neočekivana i ničim vanjskim potaknuta“ (Biti 1981: 131).

¹² „Postupke likova, njihove radnje, nazvao sam funkcijama“ (Propp 1982: 244).

Bajka sadrži zaplet, razvoj i zaključak, ali su zaplet i zaključak u realnom svijetu, a vrijeme i mjesto u bajci nisu određeni, pa tako za bajku nema granice između zamišljenog i stvarnog svijeta (Crnković 1984). Mjesto zbivanja u bajci najčešće započinje „U stranoj, dalekoj, dalekoj zemlji...“, a vrijeme zbivanja je neodređeno „Jednom davno, davno...“. Kad bi bajka dobila određenje mjesta i vremena tad izgubila na svojoj snazi, stoga je mjesto zbivanja „nigdje“ i „posvuda“, a vrijeme zbivanja je „nikad“ i „uvijek“ (Jolles 2000: 226).

Crnković navodi kako su u bajci početak i završetak priče stereotipni, a natprirodno i čudesno susreće se tijekom radnje koja se odvija ni u kojem vremenu i u ničijoj zemlji (Crnković 1987).

Radnja bajke počinje bez uvoda, opisa krajolika i lica, a isti izrazi i riječi često se ponavljaju. Jezik bajki je bogat narodni jezik, a za oživljavanje radnje često se upotrebljava historijski prezent (Crnković 1984). Stil pričanja je jednostavan, a u klišeiziranim izrazima često se krije pravo značenje (Diklić i dr. 1996). Pri crtanju lica, narodna bajka je dvodimenzionalna: tako lica djeluju, žive, gube ili pobjeđuju, no motivi njihova djelovanja se ne znaju. Lica su uglavnom bez imena (prvi brat, drugi brat, treći brat, div, prva carska kći, druga carska kći) (Crnković 1987: 28).

Epizode i događaji nižu se bez opisivanja, a likovi nisu fizički i psihološki okarakterizirani (Golem 2006). Teške zadaće ili zapreke, junaci u bajkama najčešće ostvaruju pomoću čudesa (Visinko 2009). Jedino dobri likovi u bajkama zaslužuju nagradu. Oni su iskreni, pošteni, skromni, ponizni, predstavljaju čovjeka u najljepšem i najboljem smislu te riječi. Prolazeći teške zadatke, izloženi su mukama, kušnji i patnji. No, na samom kraju sva patnja i trud nisu uzaludni, već se zasluženo nagrađuju (Pintarić 1999).

U bajkama se određeni problem uvijek pojavljuje na početku radnje. Potom slijede kratkotrajni ili dugotrajni preokreti u priči kojih može biti mnogo, ali može biti i samo jedan. Nakon preokreta najčešće slijedi vrhunac radnje, taj odlučujući trenutak u kojem se najčešće događa određena tragedija, katastrofa (von Franz 2007). Propp navodi kako „sve zadatke koji izazivaju tragedije, treba smatrati elementom zapleta“ (Propp 1982: 73). Potom, u pravilu, slijedi sretan završetak u kojem junak živi sretno sa svojom odabranicom, kraljevnom, do kraja života (von Franz 2007).

Rosandić ističe da je, kompozicijski, obavezan element bajke, takav rasplet u kojem pozitivni likovi uvijek pobjeđuju (Rosandić 1988). Crnković također ističe kako je sretan završetak bitna odrednica vrste i u njoj je funkciji. S obzirom na te činjenice, sretan

završetak je nužan, da ne kažemo i obvezan (Crnković 1987). Propp zaključuje kako se bajkom (morfološki) može nazvati svaki razvoj u bajci; od nedostatka ili nanošenja štete, preko među-funkcija, do funkcija uporabljenim kao rasplet. Završne funkcije nekada su plijen ili otklanjanje nevolje, nagrada, spašavanje od potjere. Takav razvoj radnje Propp naziva tokom, a svaki novi nedostatak (novo nanošenje štete) stvara novi tok (Propp 1982).

U narodnoj bajci čudesno i stvarno postoje paralelno, ne omogućujući se međusobno. Tako svijet bajke i stvarni svijet postoje uzajamno, međusobno se prožimajući bez ikakvih konflikata i poteškoća. Epizode i događaji nižu se bez opisa, a karakteri nisu detaljno opisani ni u fizičkom ni u psihičkom smislu (Crnković 1987: 10-11). Bošković-Stulli tako navodi da su epizode i likovi izolirani i nevidljivo povezani, i upravo su ta izolacija i povezanost glavni pokretači priče koji su ujedno utjelovljeni u junaku (Lüthi 1974, prema Bošković-Stulli 2006).

Veliku ulogu u bajkama imaju određeni brojevi. Brojevi u bajkama izražavaju sile i ideje, ne samo količinu, te predstavljaju različito značenje – ovisno o razlici u kulturi i narodu. Česti brojevi u bajkama su tri, sedam, dvanaest, četrdeset, sto, ali broj tri je temeljan. Taj broj označava sveukupnost, duhovni i intelektualni red, dovršenost i savršenost (Pintarić 1999). Bettelheim tvrdi da brojevi, svjesno i nesvjesno, označavaju ljude, odnosno odnose i obiteljske prilike. Tako broj jedan „označava nas naspram svijeta,“ za djecu broj jedan označava ili dijete samo ili pak dominantnog roditelja, dok kod odraslih može označavati i osobu koja ima moć nad njima. Broj dva označava dvoje ljudi, odnosno par, dok za dijete broj dva obično označava dvoje roditelja. Broj tri odnosi se na samo dijete naspram roditelja pa „kad je u bajci treće dijete po redu, slušatelj se lako s njim poistovjećuje, jer je u najosnovnijem obiteljskom postavu dijete treće po položaju, bez obzira na to je li najstarije, srednje ili najmlađe među braćom (ili sestrama)“ (Bettelheim 2000: 97). Von Franz ističe da se u simbolici brojeva svi neparni brojevi, osim broja jedan koji se ne računa kao broj, smatraju muškim brojem. Tako je broj tri prvi muški neparan broj i predstavlja kretanje, odnosno jednosmjerno kretanje života (von Franz 2007: 116-117). Bettelheim tvrdi da se „broj tri u psihoanalizi odnosi na trima obličjima uma: id, ego i superego“, ali i simbolizira ljudsku potrebu za upoznavanjem podsvijesti (Bettelheim 2000: 94). U interpretaciji narodne priče *Ćoso na zecu*, Crnković objašnjava kako se broj tri kroz cijelu priču nenametljivo ponavlja (tri su brata, tri prijatelja kreću protiv Ćose, tri su pokušaja svladavanja diva, treći brat uspijeva, treći pokušaj spuštanja u jamu uspijeva, u jami su tri carske kćeri (Crnković 1987: 27).

Propp također ukazuje na značaj broja tri kao pomoćnog elementa pri povezivanju funkcija; tri zmajevе glave, dva pokušaja daju negativan ishod, a treći je pozitivan, treća borba je najstrašnija, tri zadatka; treći zadatak je najstrašniji (Propp 1982). U bajkama se isto tako broj tri pojavljuje kroz često ponavljanje dijaloga, radnje te uvodne i završne rečenice (Pintarić 1999).

Broj tri u kršćanskoj simbolici je božanski broj (trojstvo božanskih osoba jednoga Boga, treći dan po smrti) te se često spominje i u *Bibliji* (Tri Davidova junaka, Sveta tri kralja...), a za Pitagoru broj tri označava dovršenost, izraženu „početkom, sredinom i završetkom“ (Velički 2013: 34). Von Franz ističe da je za bajku broj četiri vrlo značajan broj jer je u bajkama „zaplet obično podijeljen u tri etape, nakon kojih slijedi završnica kao rasplet ili katastrofa koja vodi u novu dimenziju i ne može se uspoređivati s prethodne tri“ (von Franz 2007: 117). Broj sedam nastao je spajanjem broja tri i broja četiri te „označava potpunu dovršenost i savršenstvo“ (Velički 2013: 34).

2.5. Značenje bajke

„Dublja značenja kriju se u bajkama, što sam ih čuo u djetinjstvu, nego u istinama kojima me je naučio sam život“ (Schiller)¹³.

Prema Velički, bajke sadrže „izravna i skrivena značenja“ koje svaka osoba različito doživljava, one „dotiču i našu dušu, dubine našega bića u kojima se nalaze duboka i samo naša iskustva“ (Velički 2013: 17). Autorica ističe da se u bajkama lako prepoznamo jer one ponavljaju situacije za koje smo u životu trebali više hrabrosti (ili su izazivale strah) te ćemo ih različito doživjeti u različitim trenucima svog života (Velički 2013).

Jolles ističe kako „bajka ima svoje značenje zapravo tek otkad su braća Grimm nazvala svoju zbirku *Dječjim i obiteljskim bajkama*“ (Jolles 2000: 202). S braćom Grimm, prema Bošković-Stulli, počinje teorijsko tumačenje bajki i njena mitološka teorija (bajke kao ostaci, dijelovi mitova germanskih naroda) (Bošković-Stulli 2006).

Prema von Franz, bajke su „izrazi psihičkih procesa kolektivnog nesvjesnog¹⁴“ (von Franz 2007: 11). Autorica nesvjesno opisuje kao preklapanje fotografija pri čemu se svjesni

¹³ Izvor: Vrkić, J. 1997. *Hrvatske bajke, 100 najljepših obrađenih i 25 antologijskih izvornih* (str. 473).

¹⁴ „Pojam kolektivnog nesvjesnog obuhvaća sveukupnost tradicija, konvencija, običaja, predrasuda, pravila i normi ljudskog kolektiviteta koji svijesti neke skupine, kao cjeline, daje usmjerenje, odnosno prema

um ne može usredotočiti na sve motive u isto vrijeme pa odabire samo jedan na koji je najprije usmjerio pažnju (von Franz 2007). Bajka prikazuje pojave ljudskog postojanja (Lüthi 1947, prema Botica 2001).

Jung u bajkama vidi arhetipove, praiskonske slike koje su izraz kolektivnog nesvjesnog i koje su zajedničke svim vremenima i rasama (Bošković-Stulli 2006). Marie-Louise von Franz ističe da arhetipovi „označuju prvobitne oblike neke ideje ili nepromjenjiva i određena gledišta koja, međutim nisu uobličena i stoga se smatraju vječnima“ (von Franz 2007: 13).

Bošković-Stulli dalje objašnjava da Jung tumači bajke kao simbole za nesvjesne duševne procese u kojima likovi ne predstavljaju ljude, nego zamišljene arhetipske sastavnice čovjekove duše (Jung 1979, prema Bošković-Stulli 1982). Bettelheim ističe kako događaji i likovi u bajkama simboliziraju unutarnje psihičke i duševne procese i sukobe, čije rješenje bajka izravno ne predlaže, već ga samo blago navodi, a na čitatelju, odnosno slušatelju je odluka hoće li je prihvatiti ili ne (Bettelheim 2000). Reščić i Rihar također navode kako su upravo simboli posrednici između svjesnog i nesvjesnog, oni su usporedbe, čiji se dio gura u nesvjesno, a da je priča bajke jednostavna i razumljiva te potiče traženje značenja unutar sebe (Chevalier 1995, prema Reščić Rihar 1999).

Velički ističe da se bajke trebaju pričati u svom izvornom obliku, ne mijenjajući njen sadržaj „zbog dubljeg značenja simbola, kao i zbog cjelokupnoga tijeka radnje koji se povezuje sa životom pojedinca“ (Velički 2013: 35).

Prema Von Franz, sve bajke nastoje opisati složenu psihološku činjenicu koju je Jung nazvao Jastvo¹⁵. Jastvo obuhvaća cjelokupnu čovjekovu ličnost te je prisutno od samog rođenja, a junak u bajci zapravo je „arhetipska figura koja predstavlja model ega usklađenog s Jastvom“ (von Franz 2007: 85). Vladimir Biti tvrdi da „prodrijeti do arhetipskih obrazaca čovjekovih duhovnih tvorevina, protumačiti njihovu genezu¹⁶, znači shvatiti i njihovu sadašnju osnovu i bit“ (Biti 1981: 67).

kojima pojedinci te skupine obično žive bez previše razmišljanja. U njima nalazimo znatno manje definiranu kulturnu građu, radi čega se one mnogo jasnije odražavaju osnovne obrasce psihe“ (von Franz 2007: 11).

¹⁵ „Jastvo je psihička ukupnost individualnog kao i, paradoksalno, regulirajuće središte kolektivnog nesvjesnog. Svaki pojedinac i svaki narod imaju vlastite načine doživljavanja te psihičke stvarnosti“ (von Franz 2007: 12-13).

¹⁶ „Geneza (grč. γένεσις: rođenje), postanak, nastanak, proces razvoja; put ili način kako je nešto nastalo, kako se nešto razvilo, kako je do nečega došlo“ (Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=21614>).

Prema Crnkoviću, „izmišljanja su izraz narodne težnje za pobjedom nad prirodom. Čarobni kristal znači težnju za onim što je djelomično ostvario televizor, (...) zmajevi i zli duhovi slikovit su prikaz pošasti i bolesti pred kojima je narod bio nemoćan no ipak ne gubeći nikad vjeru da će ih jednom moći pobijediti, čarobne prelje i tkalje koje za jednu noć opredu goleme količine pređe ili vune prva su zamisao kasnijih tekstilnih strojeva“ (Crnković 1984: 23). Na tu činjenicu također ukazuju Diklić, Težak i Zalar govoreći kako „čizma od sedam milja“ ili pak „leteći sag“ predstavljaju „ljudsku čežnju za bržim prevladavanjem prostora“ (Diklić i dr. 1996: 67-68).

Rosandić navodi kako je bajka oduvijek prikazivala čežnju čovjeka za pravednijim i vedrijim životom, pružajući mu nadnaravnu snagu za prevladavanje svih opasnosti. Bajka kao takva, sjedinjuje stvarnost i maštu na način da su ljudske želje projicirane u fantastični svijet bajke (Rosandić 1988).

Bošković-Stulli također ukazuje da razni istraživači u bajci pronalaze „poeziju želje, san potlačenih o pravednijem svijetu (Pomaranceva), ili utopijsku utjehu za onim što život uskraćuje (F. Ranke, Rohrich), suprotnost nemoralnoj stvarnosti (Jolles), nadu, želju, sreću (Bloch), sublimirani svijet višeg reda i pravednosti (K. Ranke)“ (Bošković-Stulli 2006: 17).

Jolles objašnjava kako zgode u bajci moraju biti čudne i takve da ih možemo zamisliti samo u bajci te dalje navodi da „svijet možemo prinijeti bajci, ali ne i bajku svijetu“ (Jolles 2000: 216). Bošković-Stulli tako kaže da je čudo u bajci „element radnje“, koje je samo po sebi razumljivo (Bošković-Stulli 2006: 20).

„U bajkama ima toliko kraljeva i kraljica, koliko ih nikad nije bilo na svijetu ni u koje doba, jer njihov položaj označuje potpunu vlast, kakvu naizgled ima roditelj prije nego dijete zadobije zrelost“ (Vrkić 1997: 477). Bajci nije u interesu zadobivanje kraljevstva ili bogatstva, fokus joj je na pustolovini i dalekim opasnostima (Lüthi 1974, prema Bošković-Stulli 2006). Postati kralj ili kraljica na kraju bajke simbol je stanja potpune nezavisnosti u kojem se junak osjeća zadovoljno i sretno (Bettelheim 1979, prema Biti 1981).

Bajka nas sretnim završetkom uči kako je ljubav vječna, kako se unutarjom snagom mogu prevladati najveće zadaće i najteže prepreke. Ona nas sama poziva na odgovore, ali ih nikad ne zahtijeva ili predlaže (Vrkić 1997).

3. DIJETE I BAJKA

Bajke se nisu oduvijek pripovijedale isključivo ili ciljano djeci. One su, po tadašnjem mišljenju, bile izmišljene pripovijesti (Hameršak 2011).

Djeca su u realnom svijetu često slaba i nezaštićena naspram odraslih, druge djece ili starije braće i sestara, pa se putem bajki najčešće poistovjećuju upravo s junacima. Bajkama djeca proživljavaju i doživljavaju sve ono što proživljava i junak, te na taj način osjećaje straha i nezaštićenosti zamjenjuju s hrabrošću i neustraivošću. Osim toga, ako ćemo se osvrnuti na istraživanja i teoriju Bruna Bettelheima, Marie-Louise von Franz i Carla Gustava Junga, djeca prilikom poistovjećivanja s junakom i proživljavanjem radnje skupa s njim doživljavaju rasterećenje na psihološkom planu i tako liječe svoje nesvjesne probleme i dileme.

Simboličke slike čovječanstva u bajkama govore neposrednim doživljajem i istinom, a arhaično mišljenje bajke odgovara djetetovom slikovnom poimanju svijeta u ranoj dobi (Vrkić 1997). Bajke odražavaju segmente djetetova unutrašnjeg svijeta. One pomažu djeci pri identificiranju samih sebe i svojih najbližih s likovima u bajci (Bettelheim 1979, prema Bošković-Stulli 1983).

Dijete pamti događaje iz svog djetinjstva, postupke odraslih te kako se osjećalo u njihovu društvu. Upravo ti postupci i događaji određuju djetetov odnos prema odraslima, svojim vršnjacima i prema samome sebi. Bajke nam omogućuju da dijete stvara pozitivna iskustva, doživljava i sjećanja iz svog djetinjstva. Slušajući bajke i promatrajući način na koji ih odrasli pripovijedaju, odnosno iznose, dijete razvija i bogati svoj govor, razvija socijalne vještine i osjećajno mišljenje (Velički 2013). Pomoću bajke dijete razvija emocionalnu inteligenciju na način da se uči empatiji, pravdi i ljubavi, ali isto tako bajka djetetu pruža model imitacije. Djeca se kroz igru poistovjećuju s likovima iz bajke, najčešće oponašajući upravo najdraže likove. Kroz takvu igru, djeca kreativno izmišljaju nove sadržaje priče, zaplete, nove situacije te tako razvijaju govorne i motoričke sposobnosti, surađuju s drugom djecom te se uče rješavati probleme. Dijete se pomoću bajki uči pozitivnim osobinama, kao što su požrtvovnost, istinoljubivost, iskrenost, ali se isto tako uči osvijestiti negativne osobine, poput zavisti, laži, pohlepe ili škrtosti (Grgurević i Fabris 2010).

Krauth¹⁷ ističe da dijete postaje prestrašeno prilikom spoznaje da u njemu postoje određene sile koje su van njegove kontrole. U njemu se tad pojavljuje bijes, tuga i podvojeni osjećaji. Upravo bajka pomaže djetetu uvidjeti posljedice odabira određenog ponašanja i svojim sretnim završetkom djetetu daje hrabrost i mogućnost upoznavanja sa svojim emocijama, kao i mogućnost pravilnog ophođenja s njima. Autorica dalje navodi da se „prava bajka obraća djetetovom nesvjesnom, koristeći arhetipske slike i simbole“ prilikom čega „nesvjesni procesi mogu se razjasniti kroz slike“ (Bettelheim 2000, prema Krauth 2000: 7). Te slike ili simbole Freud naziva arhaičnim ostacima¹⁸, a Jung arhetipovima ili iskonskim slikama¹⁹. Prema Jungu, one odavno žive u ljudskom duhu kao nesvjesni, nagonski psihički elementi (Jung 1987). Bajkama djeca prepoznaju svoje unutarnje sukobe i nedoumice koje su svojstvene svim ljudima te uče kako rješavati vlastite probleme (Chevalier 1995, prema Reščić Rihar i Urbanija 1999).

„Dijete ima naivan pogled na svijet te zahtijeva pobjedu dobra nad zlim. Bajka jača djetetovu moralnu svijest i nudi mnogo mogućnosti da se dijete osjeća snažno i sigurno, jer slab i mali junak često poprima mudrost, trajnost i, ponekad, umjetnost. U borbi protiv sila zla, pomaže mu cijeli svijet dobrih, kao što su: vile, patuljci, životinje. Bajka je također nužna za djecu informacijskog doba kao što je bila i njihovim vršnjacima u antičko doba “ (Reščić Rihar i Urbanija 1999: 43).

3.1. Primjerenost bajke dječjoj dobi

Značenje bajki različito shvaćaju djeca ili odrasli ili, s druge strane, književno obrazovani čitatelji (Bošković-Stulli 2006). Kad su se bajke počele skupljati i objavljivati u zbirkama, nitko ih svjesno nije namijenio djeci. No njena čudesnost zbivanja, zanimljiv prikaz životnih iskustava, simboličnost i poetska slikovitost učinile su ih djeci vrlo privlačnima. Tako su bajke danas izrazito dječji žanr (Diklić i dr. 1996).

Razdobljem bajke smatra se period od četvrte do sedme godine jer se upravo u tom razdoblju djeca uživljavaju u sam sadržaj bajke. Djeca kao da vjeruju u zbivanja u bajkama (Crnković 1984). Četverogodišnjem djetetu potrebne su bajke koje djecu prikazuju kao

¹⁷ Krauth, V. Predgovor u knjizi B.Bettelheima (2000).

¹⁸ „To su duhovni oblici kojih se nazočnost ne može objasniti ničim u pojedinčevu životu i za koje se čini da su iskonska, urođena i naslijeđena oblička ljudskog duha“ (Jung 1987: 67).

¹⁹ „Arhetip je težnja da se stvore takve predodžbe motiva koje se mogu vrlo malo razlikovati u pojedinostima, a da ne izgube osnovni oblik“ (ibid).

junake, koje će ih ohrabriti i potaknuti na djelovanje. Za petogodišnje dijete preporučaju se bajke koje govore o problematici postizanja samostalnosti i suočavanja sa strahom od odvajanja s kojim se susreću u toj dobi, primjerice *Vuk i sedam kozlića* ili *Crvenkapica* braće Grimm. Šestogodišnjem djetetu odgovaraju bajke s međusobno isprepletenim motivima i usporednim radnjama koje se događaju istovremeno na različitim mjestima, primjerice *Trnoružica*, *Pepeljuga*, *Matovilka* braće Grimm ili narodne bajke iz vlastite kulture. Umjetničke, autorske bajke primjerene su djeci starijoj od sedam godina, primjerice bajke Ivane Brlić-Mažuranić ili Hansa Christiana Andersena (Velički 2013: 54-55).

Pedagozi ističu da trebamo pažljivo birati bajke koje ćemo čitati djeci jer one moraju ponajprije odgovarati njihovoj dobi i mentalnom stupnju razvoja. Također smatraju kako Andersenove bajke nisu primjerene za djecu mlađe dobi jer su pretužne i ozbiljne, stoga treba biti oprezan prilikom izbora bajki.

Za dijete je najbolja ona bajka koja ga najviše zanima. Bajka uči dijete da su razlike među ljudima velike. Ukazuje mu na dobro i na zlo. Zlo je u bajci svugdje prisutno, no prisutno je i dobro, naročito vrlina. Djeca su jako sretna kad se u bajci nagradi dobro ili kazni zlo (Vrkić 1997).

„Budući da ne možemo znati u kojoj će dobi određena bajka određenom djetetu biti najvažnija, ne možemo ni odlučivati koju mu od mnogih valja pričati u dotičnom vremenu i zašto. To može odrediti i pokazati jedino dijete, silinom osjećaja kojima odvraća na ono što bajka zaziva u njegovoj svijesti i podsvijesti“ (Bettelheim 2000: 25).

Marie-Louise von Franz ističe da se djeca poistovjećuju s bajkom „upijaju sve osjećaje iz priče“ (von Franz 2007: 86). Prilikom pričanja ili čitanja bajki, djetetu nije prihvatljivo njeno uljepšavanje ili pojednostavljivanje, kao ni isključivanje bajki iz djetinjstva. Važno je odabrati bajku koja je primjerena dječjoj dobi te prilikom čitanja ili pričanja slijediti dijete (Visinko 2009).

Bettelheim naglašava da dijete samo zna prepoznati koja bajka odgovara njegovu trenutnom psihičkom i duhovnom stanju te može spoznati njeno značenje i pronaći rješenje problema koji ga tište tek nakon nekoliko ponovljenih slušanja bajke. Dijete koje je dobro upoznato s bajkama shvaća kako mu se ona ne obraća svakodnevnim jezikom, već jezikom simbola, u kojima „stvarni događaji postaju važni preko simboličkog značenja koje im dijete pridaje ili ga u njima nalazi“ (Bettelheim 2000: 61).

Zlatar (2007: 71- 85) ističe kako upravo Grimmove „prave bajke“ djetetu pružaju uzor temeljnih životnih vrijednosti (upornost, identitet, inicijativu, autonomnost, pouzdanje). Autorica uspoređujući Perraultovu i Grimmovu inačicu Pepeljuge zaključuje da Perraultova *Pepeljuga* (na kojoj se temelji i Disneyjev crtani film) pruža loš primjer djevojčicama na način da stvaraju pogrešnu sliku temeljnih vrijednosti, koje se baziraju na ispraznoj, vanjskoj glamuroznosti te tako zanemaruju svoje unutarnje slike i simbole, odnosno arhetipove.

3.2. Je li bajka štetna za dijete?

„Ostaci mitoloških vjerovanja, povremene grubosti i čudne ali objašnjive konvencionalnosti pribavili su bajci i neprijatelje“ (Diklić i dr. 1996: 69).

Rosandić napominje kako je zabilježen spor o odgojnoj ulozi bajke među pedagogima u kojem su protivnici bajke izražavali mišljenja da bajka negativno djeluje na dijete jer mu prenosi idealizirane ili pak šokantne situacije, prikazujući svijet nerealnim i budeći u djeci osjećaj straha (Rosandić 1988).

Crnković također ističe kako svi pedagozi ne gledaju jednako na bajku. Njeni protivnici zagovaraju stavove da je bajka štetna za dijete jer je satkana na prevelikoj i nekontroliranoj mašti, praznovjerju i mitologiji, čime dijete previše udaljava od stvarnog svijeta te ostavlja štetne tragove na psihički razvoj djeteta. Crnković tako upozorava na činjenicu svjesne zlouporabe bajke. Naime, ukoliko se djeci čitaju stravične bajke i to na način da ih se zastrašuje i da im se čita u mraku, one uistinu mogu djelovati zastrašujuće i negativno na dijete i tad se govori o zlouporabi bajke ili o pogrešnom odabiru bajke. Autor dalje objašnjava kako je važno poznavati dječji razvoj, ponajprije psihički razvoj djeteta, te sukladno tome pravilno odabrati bajku imajući na umu i dob djeteta (Crnković 1984).

Rosandić, u obranu bajke, tvrdi da svaka književnost inspiraciju crpi iz života, transformirajući ga, stoga se životne činjenice i događaji u bajkama ne moraju podudarati s životnim činjenicama niti ih se tako može promatrati. Autor dalje objašnjava da se djeca pjesnički odnose prema svijetu, a da snažna, optimistična pouka u bajkama snažno djeluje na dječje emocije (Rosandić 1988). Crnković također navodi kako pobornici bajke ističu da je dobro usmjerena mašta korisna, a ne štetna te da djeca bajke doživljavaju vrlo snažno i često sama traže da im se one pričaju ili čitaju. Bajkama u prilog također idu činjenice da bajka

prikazuje borbu čovjeka s prirodom, kao i borbu između dobra i zla, gdje na kraju, gotovo uvijek, pobjeđuje dobro (Crnković 1984).

Naime, bajka sadrži dovoljno sreće za sve, pa tako i za malene junake i siromahe koji pomoću nje stižu u bolji, pravedniji svijet (Ernst Bloch 1981, prema Bošković-Stulli 1983).

Bajke za dijete imaju golemo odgojno značenje. One djecu uče pristojnosti, skromnosti, nesebičnosti, iskazuju narodnu mudrost kroz zanimljivu nenametljivu fabulu. Živopisnost likova i dramatičnost zbivanja razvija dječju maštu i budi interes djece za stvaralaštvo. Jezik bajke je jednostavan, ali bogat slikovnim izrazima koji su specifični; približava narodni duh djetetu te obogaćuje njegov jezik (V. A. Kustareva i dr. 1969, prema Rosandić 1988).

Vrkić ističe kako nema psihički zdravog djeteta koje vjeruje da bajke predstavljaju stvarna događanja, osobito jer „sve bajke započinju riječima: bijaše nekoć, u davno doba. Nisu okrutne bajke, nego su okrutne istine koje nam one otkrivaju. Kad se djeca bolje upoznaju s bajkama, sve više prevladavaju njihova umirujuća svojstva. Dijete shvati da i drugi imaju strašnu maštu kakva je i njegova, te se tako osjeća dijelom ljudskog roda “ (Vrkić 1997: 474).

Ispitivanja su pokazala da dijete doživljava elemente okrutnosti prvenstveno kao stilska sredstva, a ne kao životne pojave (Diklić i dr. 1996).

Turgenjev²⁰ također zagovara dobrobit čitanja ili pričanja bajki djetetu ističući kako se dijete uživljava u samu bajku, ali da vrlo dobro zna što je mašta, a što stvarnost (Turgenjev 1866, prema Crnković 1984).

Težak ističe da će djeca jasno uvidjeti da u stvarnom svijetu mnogo toga iz bajke neće biti moguće ako ih odmalena učimo da je u bajci sve moguće i da je ona prethodila suvremenim tehnološkim otkrićima (Težak 1969).

Crnković (1984) smatra da su dijete i bajka povezani na simbolički način, u smislu da su narodi stvorili bajku na dječjem stupnju razvoja. Autor dalje ističe da se s bajkom djeca najranije upoznaju i susreću te ih ona prati dosta dugo ostavljajući na njih najjače tragove. Tako dijete slušajući bajku, proživljava i saznaje sve ono što su narodi tisućama godina mislili o svijetu i kako su ga doživljavali. Autor tako zaključuje da se „preko pravilno usmjerene

²⁰ Predgovor prijevodu Perraultovih bajki (1866).

bajke može snažno djelovati na dijete prije nego što se mogu primjenjivati ostala sredstva“ (Crnković 1984: 22).

3.3. Bajka kao biblioterapija

Ideja korištenja književnog teksta u svrhu nadvladavanja određenih poteškoća i izazova pojavljuje se još u 9. stoljeću prije Krista u Aleksandriji gdje je zapisano da je „čitanje njegovanje duše“. Dakle, sama ideja liječenja čitanjem i književnim tekstom nije nova. I Aristotel je vjerovao da čitanje liječi te da ono ima veliki utjecaj na ozdravljenje osobe (Afolayan 1992, prema Mihić i dr. 2016).

Samuel McChord Crothers 1916. godine prvi je upotrijebio pojam „biblioterapija“ u članku časopisa *Atlantic Monthly* (Reščić Rihar i Urbanija 1999). Crothers je naime definirao biblioterapiju kao „program aktivnosti temeljen na interaktivnim procesima između medija i ljudi koji ga doživljavaju. Websterov rječnik 1961. objašnjava biblioterapiju kao „upotrebu biranih materijala za čitanje u terapeutske svrhe, u medicini i psihijatriji također. To je vođenje do rješavanja osobnih problema kroz direktno čitanje“ (Bašić 2011: 15). Ta definicija je službeno prihvaćena 1966. godine. Iako je ta definicija prema Reščić Rihar i Urbanija netočna, autori se ipak slažu da je bila „pokušaj odvajanja medicine od knjižnične medicine“ (Reščić Rihar i Urbanija 1999: 10). Termin biblioterapija proizlazi iz grčke riječi *biblion* (knjiga) i *therapia* (liječenje). Termin „biblioterapija“ širok je pojam pa se isti odnosi na institucionalnu biblioterapiju, a razvojna i klinička biblioterapija odnose se na poetsku biblioterapiju. Biblioterapija se provodi u knjižnicama s timom knjižničara i terapeuta u suradnji, a poetska biblioterapija može se provoditi u svim institucijama koje odražavaju fizičko i psihičko zdravlje čovjeka, prate razvoj i podržavaju razvoj pojedinca, a poetski terapeut je samostalan u svojoj praksi (Bašić 2011).

Prema Bašić, tri su tipa biblioterapije: institucionalna, klinička i razvojna. Institucionalna biblioterapija provodi se u bolničkim institucijama. Provodi je isključivo psihijatar (ponekad i s timom terapeuta). Knjižničar pomaže timu stručnjaka u bolničkim institucijama na način da vodi i predlaže terapijsku literaturu koju u konačnici odabire psihijatar. Klinička biblioterapija provodi se u grupama, s osobama s emocionalnim problemima ili problemima u ponašanju. Provodi se privatno ili u bolničkoj instituciji, no terapiju uz psihijatra mogu provoditi i rehabilitatori, socijalni radnici i knjižničari. Razvojna

biblioterapija provodi se u društvenim prostorima (uglavnom u knjižnicama, školama), a terapiju provodi knjižničar, učitelj, profesor ili pedagog. Provodi se u grupama, a sudionici su osobe koje se nalaze u nekoj kriznoj situaciji te dobrovoljno sudjeluju u terapiji. Cilj razvojne biblioterapije je normalan razvoj i samoaktualizacija (Bašić 2011).

Za razliku od kliničke biblioterapije, koju provode profesionalci educirani za značajne emocionalne probleme i probleme u ponašanju, razvojnu biblioterapiju mogu provoditi odgojno-obrazovni stručnjaci; pedagozi, odgojitelji i učitelji s ciljem doprinosa normalnom razvoju djece. Razvojna biblioterapija usmjerena je na cjelokupan razvoj djeteta i prevladavanje stresa kod djece na njima primjeren način (Afolayan 1992, prema Mihić i dr. 2017).

Visinko ističe kako se „književnim izrazom može bitno utjecati na unutrašnji život recepijenta i na njegove jezične i komunikacijske sposobnosti“ (Visinko 2009: 197).

U biblioterapiji je jako važno odabrati ispravnu i pogodnu literaturu s obzirom na stanje osobe kojoj se ista preporuča. Loš odabir literature može negativno djelovati na osobu i pogoršati njeno emocionalno i psihičko stanje (Sever 2015). Gerlinde (2007) preporuča korištenje bajki za probleme u ponašanju, kao i za emocionalne probleme kod djece. Autorica upozorava da ne treba obraćati preveliku pozornost na djetetovo nepoželjno ponašanje jer će se prevelikim skretanjem pozornosti ono samo ponavljati. Savjetuje da se djetetovo poželjno ponašanje odmah pohvali, sve dok ono ne postane navikom, a da se nepoželjno ponašanje jednostavno ignorira do trenutka kad to nepoželjno ponašanje prestane. Autorica ističe kako upravo pomoću bajki djeci možemo ukazati na određeni problem koji ga tišti, a kojeg nisu ni svjesna. Naime, djeca se poistovjećuju s junacima priče te s oduševljenjem preuzimaju ponuđene ideje i prijedloge za rješenje problema (Gerlinde 2007). Bašić (2011) također navodi da čitatelj kroz situacije poistovjećivanja s karakterom lika dobiva bolji uvid u određenu situaciju te prolazi kroz identifikaciju i katarzu.

Velički ističe kako simbolika u bajkama prešutno pokazuje rješenje problema koji nas tište, oslobađaju nas i na taj način djeluju terapeutski. Bajke svojom poukom, sadržajem i rješenjima ohrabruju dijete i pružaju mu smjernice za buduće djelovanje. Dijete, poistovjećujući se s likovima i njihovim djelovanjem, spoznaje kako u određenoj situaciji uvijek ima mogućnost odabira (kako će se ponašati, na koju stranu će krenuti, kome će se prikloniti), čime uočava što je odgovorno ponašanje te razvija vlastitu odgovornost (Velički 2013: 128-131).

U biblioterapiji za djecu najprikladnije su bajke kojima pristupamo djetetovim problemima, koji su često skriveni u njegovoj podsvijesti. Bajkama, na neposredan način, djeci približavamo probleme svijeta, a kako u bajkama na kraju uvijek pobijedi dobro, pružamo im i nadu i vjeru u bolji život (Reščić Rihar i Urbanija 1999). Preporučuju se upravo klasične bajke sa sretnim završetkom, a one sa zlim završetkom treba izbjegavati jer u djeci pobuđuju previše tjeskobe. Uvijek su dobrodošle klasične bajke u kojima se jasno prepoznaje dobro od zla te one koje veličaju pobjedu dobra nad zlim. To zlo koje se i dogodi u bajci služi katarzi, a djeca takve događaje žele ponovno slušati jer znaju da će zlo biti uništeno (Visinko 2009).

Vrkić ističe da bajke treba pripovijedati s osjećajem i uživljavanjem u pripovijedanje, jer se bajka ponajprije obraća duši. Također ističe kako „djetetu ne valja objašnjavati značenja bajki, jer one opisuju nutarnja duševna stanja s pomoću slika i postupaka. Bajka je početnica iz koje dijete uči čitati svoj um, služi se slikovnim jezikom, jednim koji omogućuje shvaćanje prije negoli je postignuta umna zrelost“ (Vrkić 1997: 476). Von Franz ističe da bajka nastoji pobuditi reakciju kod slušatelja pa je poistovjećivanje s glavnim likom prirodna čovjekova reakcija. Potrebno je mnogo čitanja i ponavljanja različitih bajki kako bi doprle do čovjekove svijesti (von Franz 2007).

Istraživanje Bruna Bettelheima, temeljeno na freudovskoj psihologiji, ukazuje kako dijete svoje nesusjesne psihološke probleme osvještava upravo pomoću bajki te ih se postupno oslobađa. Bettelheim ističe da je bajka „terapeutska“ jer osoba „pronalaži *vlastito* rješenje, razmišljanjem o tome što bi priča mogla kazivati o njemu i njegovim unutarnjim konfliktima u tom trenutku njegova života“ (Bettelheim 2000: 31). Bettelheim, na osnovi dugogodišnjeg iskustva u liječenju djece, zaključuje da su djetetu priče o divovima, maćehama, vješticama i sl. prijeko potrebne za normalan razvoj (Crnković 1987). Problemi odrastanja za dijete predstavljaju: edipovsko suparništvo s braćom i sestrama, stjecanje osjećaja samosvijesti, narcistička razočaravanja, edipovski problemi²¹ (Bettelheim 2000, prema Visinko 2009). Bettelheim ukazuje na činjenicu kako u današnjem suvremenom svijetu djeca više ne odrastaju u tradicionalnim obiteljima i u njihovoj sigurnosti te ističe da je „važno današnjem djetetu prikazati junake koji moraju izići u svijet sasvim sami, i koji, iako spočetka neupućeni

²¹ Edipovski problem ili „edipov kompleks, glavni je problem djetinjstva. Predstavlja djetetovu želju da se vjenča s roditeljem suprotnog spola te se želi riješiti jednoga roditelja kako bi drugoga imao samo za sebe“ (Bettelheim 2000: 41-42).

u osnovne stvari, nalaze sigurna mjesta u svijetu slijedeći svoj pravi put s dubokim samopouzdanjem“ (Bettelheim 2000: 20).

Bajke odražavaju dječje probleme i nude im mogućnost rješavanja vlastitih problema i briga. Bajke potiču maštu i psihički razvoj djeteta. Odraslima, koji nisu razvili maštu uz pomoć bajki, one se čine beskorisnim pričama. No odrasli, koji se mogu povezati racionalno s neracionalnim, mogu pomoći djeci shvatiti simboličko značenje bajki (Bettlheim 1975, prema Reščić Rihar i Urbanija 1999). Bošković-Stulli tome dodaje kako je „takva interpretacija opravdana, sve dotle dok se jedan od mogućih načina djelovanja i recepcije bajki ne protumači kao njihovo unutarnje i jedino značenje“ (Bošković – Stulli 2006: 17).

Najveća vrijednost bajke je neposredno dopiranje do nesvjesnoga. Na temelju bajki dijete naslućuje da biti čovjekom znači i prihvatiti teške izazove koje život nosi, ali i čudesne pustolovine (Vrkić 1997).

Reščić Rihar i Urbanija ističu da „danas više ne možemo zamisliti dječji svijet bez bajki“ (Reščić Rihar i Urbanija 1999: 43). Autori ističu kako osnovni strah koji bajka izaziva nije objektivna, već proizlazi iz podsvjesnog uma djeteta koji je prirodan i urođen. Upravo bajka pomaže djetetu konkretizirati svoj strah i kroz poistovjećivanje s glavnim junakom dijete svladava sve opasnosti i prepreke, što kod djeteta potiče povjerenje u vlastitu snagu (Reščić Rihar i Urbanija 1999).

4. EMPIRIJSKI DIO

4.1. Metodologija istraživanja

4.1.1. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja je dječja recepcija bajki te interpretacija bajki u predškolskoj ustanovi i u obiteljskom domu. Ovim istraživanjem nastoji se ispitati mišljenja i stavovi roditelja, kao i odgojitelja predškolske djece, o važnosti i mjestu bajke u odgoju i obrazovanju.

4.1.2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je prikazati i analizirati rezultate ankete o utjecaju bajke na dijete predškolske dobi te prikazati reakcije djece na bajke.

4.1.3. Zadaci istraživanja

Na temelju postavljenog cilja i iz naznačenog predmeta istraživanja, utvrđeni su sljedeći zadaci:

1. Utvrditi mišljenje roditelja i odgojitelja o tome smatraju li bajkom važnom u odgoju djece.
2. Utvrditi stavove roditelja i odgojitelja o primjerenosti bajke u odnosu na predškolski uzrast.
3. Ispitati koje se bajke najčešće čitaju/pripovijedaju djeci u obiteljskom domu i u predškolskoj ustanovi.
4. Ispitati čitaju/pripovijedaju li se djeci češće usmene ili autorske bajke.
5. Utvrditi poistovjećuju li se djeca s likovima iz bajki.
6. Ispitati kako djeca reagiraju nakon pročitane ili ispriповijedane bajke.
7. Utvrditi smatraju li se roditelji i odgojitelji dovoljno educiranim za interpretaciju bajki.
8. Utvrditi učestalost čitanja/pripovijedanja bajki djeci u predškolskoj ustanovi.
9. Ispitati mijenjaju li roditelji i odgojitelji sadržaje bajki, ukoliko ih mijenjaju ispitati na koji način to čine.
10. Utvrditi koje su bajke djeci najdraže.
11. Utvrditi koji likovi iz bajki su djeci najdraži.

4.1.4. Hipoteze istraživanja

1. Djeca se s bajkom vrlo često susreću u obiteljskom okruženju i predškolskoj ustanovi.
2. Odgojitelji i roditelji su dovoljno educirani za interpretaciju bajki.
3. Djeca se poistovjećuju s likovima iz pročitanih/ispriповijedanih bajki.

4. Djeca vole bajke, rado ih slušaju i pozitivno reagiraju na čitanje/pripovijedanje bajki.
5. Djeca predškolske dobi nasilne i okrutne elemente u bajkama ne doživljavaju na jednak način kao i odrasli, stoga su bajke primjerene njihovoj dobi.
6. Prilikom čitanja ili pripovijedanja bajki nije potrebno mijenjati njihov sadržaj.
7. Pričanje/pripovijedanje bajki od višestrukog su značaja za cjelokupan razvoj djeteta u svim razvojnim područjima.
8. Bajke koje se pričaju ili pripovijedaju djeci primjerene su dobi i uzrastu predškolske djece.

4.1.5. Varijable istraživanja

U istraživanju, nezavisne su varijable dob i spol roditelja, odgojitelja i djece. Zavisne varijable bit će njihova interpretacija bajki, stavovi i mišljenja roditelja i odgojitelja o važnosti bajke u predškolskoj dobi te dječja recepcija i reakcije na bajke.

4.1.6. Metode istraživanja

Istraživanje se provodilo teorijskim i empirijskim pristupom. Anketnim upitnicima ispitani su roditelji i odgojitelji, a djeca su ispitana intervjuom. Svi roditelji popunjavali su isti anketni upitnik i svi odgojitelji popunjavali su isti anketni upitnik. Anketni upitnici za roditelje i odgojitelje bili su različiti. Anketni upitnik za roditelje sadržavao je jedanaest pitanja, a anketni upitnik za odgojitelje sadržavao je devetnaest pitanja. Navedenom analizom podataka utvrdila se uloga bajke u obiteljskom domu i predškolskoj ustanovi, stavovi odgojitelja i roditelja o mjestu bajke i njenom značaju za dijete i njegov razvoj, kao i učestalost čitanja i pripovijedanja bajki u odgojno-obrazovnoj ustanovi i u obiteljskom domu.

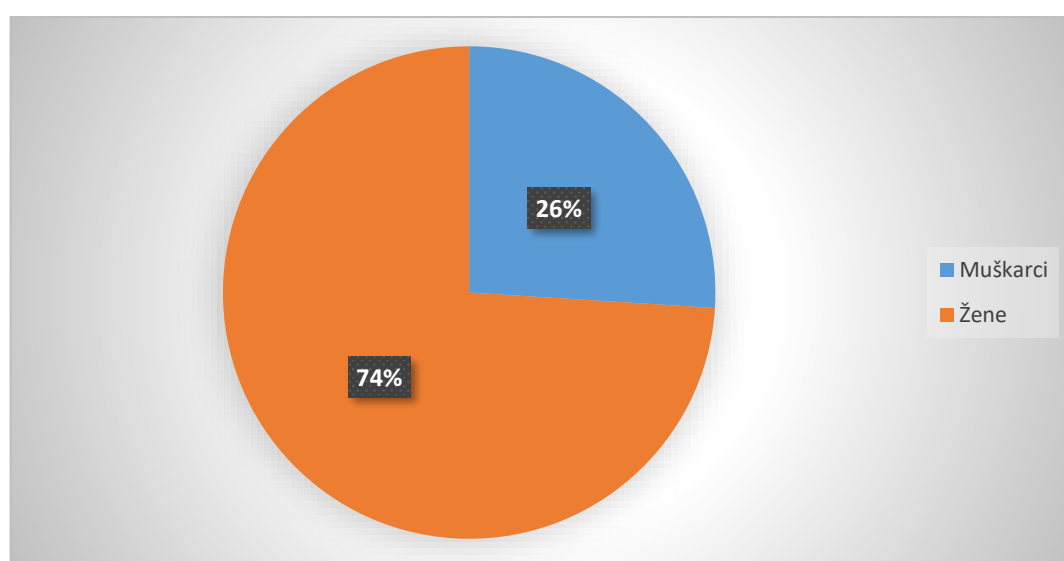
4.1.7. Uzorak

Osnovni skup ovog istraživanja činili su roditelji, odgojitelji i djeca Dječjeg vrtića „Kocka kockica“ u Zadru. Anketirano je ukupno 39 roditelja i 6 odgojitelja, a intervjuirano je ukupno 21 dijete.

4.2. Prikaz i interpretacija rezultata istraživanja

4.2.1. Rezultati ankete za roditelje

Ispitivanje anketnim upitnikom vršilo se nad trideset devet roditelja, dvadeset devet žena (74 %) te deset muškaraca (26%). Rezultati vezani za spol roditelja grafički su prikazani Grafikonom 1.

Grafikon 1. Spol roditelja

Anketni upitnik sastojao se od tvrdnji, na koja su odgojitelji trebali odgovoriti s Da ili Ne, od više ponuđenih tvrdnji, od kojih su trebali odabrati jednu koja odgovara njihovom stavu i mišljenju, te od pitanja koja su zahtijevala deskriptivan odgovor.

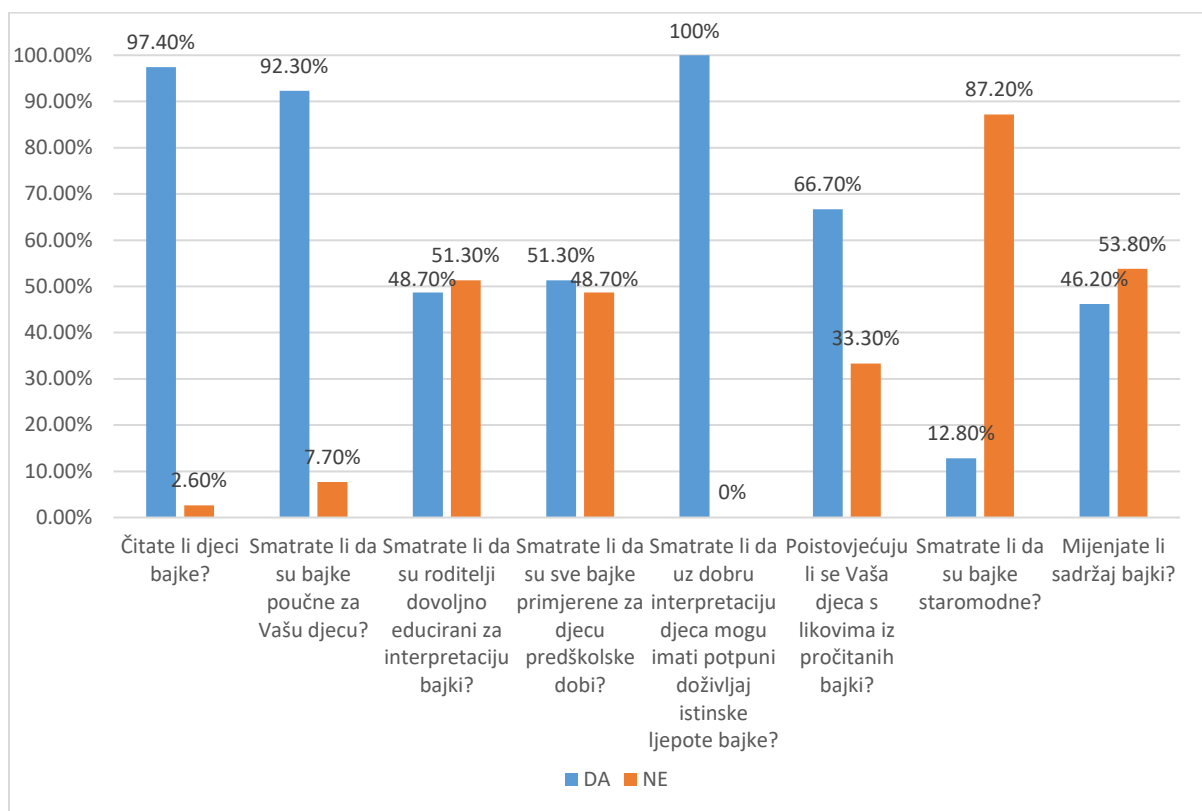
Dobivene rezultate tvrdnji iz ankete za roditelje prikazani su u Tablici 1. u nastavku.

REZULTATI DOBIVENI IZ ANKETE ZA RODITELJE			POSTOTAK	
TVRDNJE	DA	NE	DA	NE
Čitate li djeci bajke?	38	1	97,4%	2,6%
Smatrate li da su bajke poučne za Vašu djecu?	36	3	92,3%	7,7%
Smatrate li da su roditelji dovoljno educirani za interpretaciju bajki?	19	20	48,7%	51,3%
Smatrate li da su sve bajke primjerene za djecu predškolske dobi?	20	19	51,3%	48,7%
Smatrate li da uz dobru interpretaciju djeca mogu imati potpuni doživljaj istinske ljepote bajke?	39	0	100%	0%
Poistovjećuju li se Vaša djeca s likovima iz pročitanih bajki?	26	13	66,7%	33,3%
Smatrate li da su bajke staromodne?	5	34	12,8%	87,2%
Mijenjate li sadržaj bajki?	18	21	46,2%	53,8%

Tablica 1. Rezultati ispitanih tvrdnji roditelja

Iz navedenih podataka moguće je primijetiti da većina roditelja, njih 97,4%, čita svom djetetu bajke, dok manji broj roditelja (2,6%) ne čita bajke svojoj djeci. Iz daljnjih odgovora uvidjeli smo da roditelji koji ne čitaju djeci bajke smatraju da su bajke staromodne ili okrutne za djecu predškolske dobi. Velika većina roditelja (92,3%) smatra da su bajke poučne za njihovu djecu. Manje od polovine anketiranih roditelja (48,7%) smatra da su dovoljno educirani za interpretaciju bajki, dok 51,3% roditelja smatra da nisu dovoljno educirani za interpretaciju bajki. Roditelji se otprilike podjednako slažu (51,3%) i ne slažu (48,7%) s tvrdnjom da su sve bajke primjerene za djecu predškolske dobi. Svi roditelji (100%) smatraju da djeca, uz dobru interpretaciju, mogu imati potpuni doživljaj istinske ljepote bajke. Rezultat za tvrdnju da se djeca poistovjećuju s likovima iz pročitanih bajki bio je 66,7% pozitivan, a 33,3% negativan. Velika većina roditelja (87,2%) smatra da bajke nisu staromodne, dok 12,8% roditelja smatra da su bajke staromodne. Roditelji često mijenjaju sadržaj bajki (46,2%), a 53,3% ispitanih roditelja to ipak ne čini.

Podaci iz Tablice 1. grafički su prikazani Grafikonom 2. u nastavku.

Grafikon 2. Rezultati ispitanih tvrdnji roditelja

Roditeljima koji mijenjaju sadržaj bajki postavili smo pitanje na koji način to čine ponudivši im sljedeće tvrdnje: *Skraćujem sadržaj bajki jer su predugačke i njihovo čitanje/pričanje oduzima previše vremena; Okrutne detalje i/ili nasilne elemente bajke mijenjam u manje okrutne ili nasilne, odnosno ublažavam ih; Sadržaj bajki mijenjam na drugačiji način (navedite koji).*

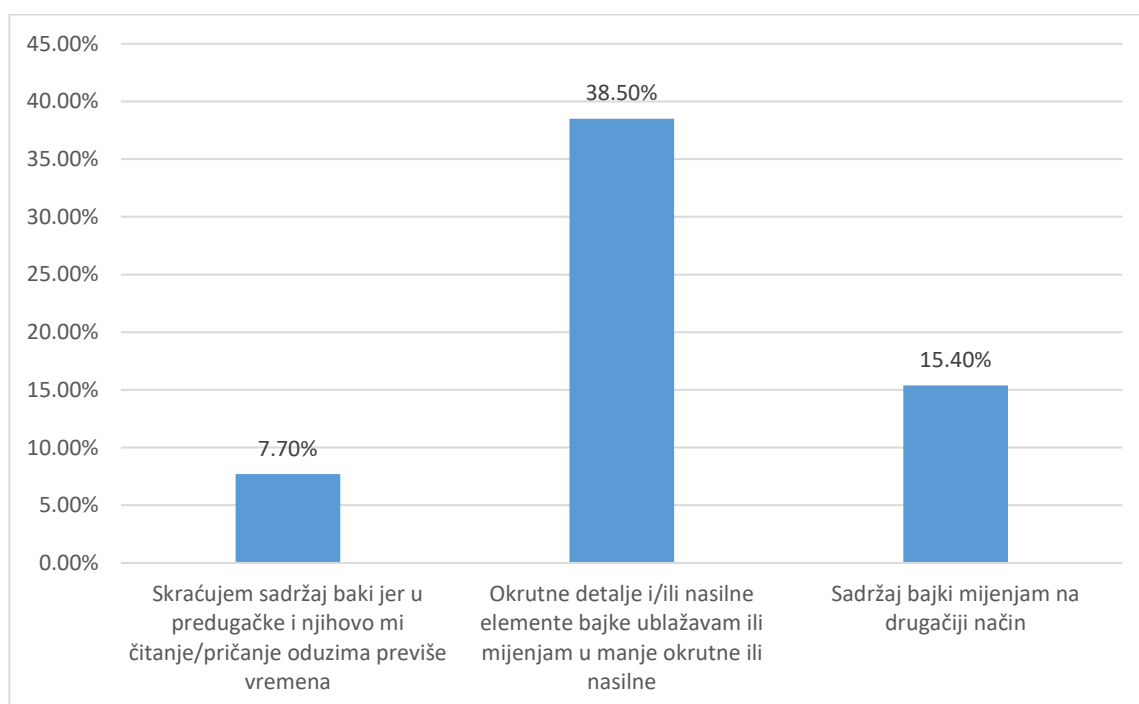
Od 18 roditelja (46,2%) koji mijenjaju sadržaj bajki, troje roditelja (7,7%) skraćuju sadržaj bajki jer su im predugačke i njihovo čitanje/pričanje im oduzima previše vremena. Petnaestero roditelja (38,5 %) ublažava ili mijenja okrutne detalje i/ili nasilne elemente u manje okrutne ili nasilne. Šestero roditelja (15,4%) mijenja sadržaj bajki na način da ih prilagode dobi djeteta, dodaje nove likove, šaljive i poučne situacije, mijenja ili dodaje imena likova, mijenja imena likova u imena svog djeteta te dodaje događaje iz svakodnevnog života svog djeteta.

Načini roditeljskog mijenjanja sadržaja bajki prikazani su u Tablici 2.

REZULTATI DOBIVENI IZ ANKETE ZA RODITELJE		
TVRDNJE	f	%
Skraćujem sadržaj bajki jer su predugačke i njihovo mi čitanje/pričanje oduzima previše vremena	3	7,7%
Okrutne detalje i/ili nasilne elemente ublažavam ili mijenjam u manje okrutne ili nasilne	15	38,5%
Sadržaj bajki mijenjam na drugačiji način	6	15,4%

Tablica 2. Načini na koje roditelji mijenjaju sadržaj bajki

Podatke iz Tablice 2. grafički prikazujemo Grafikonom 3.

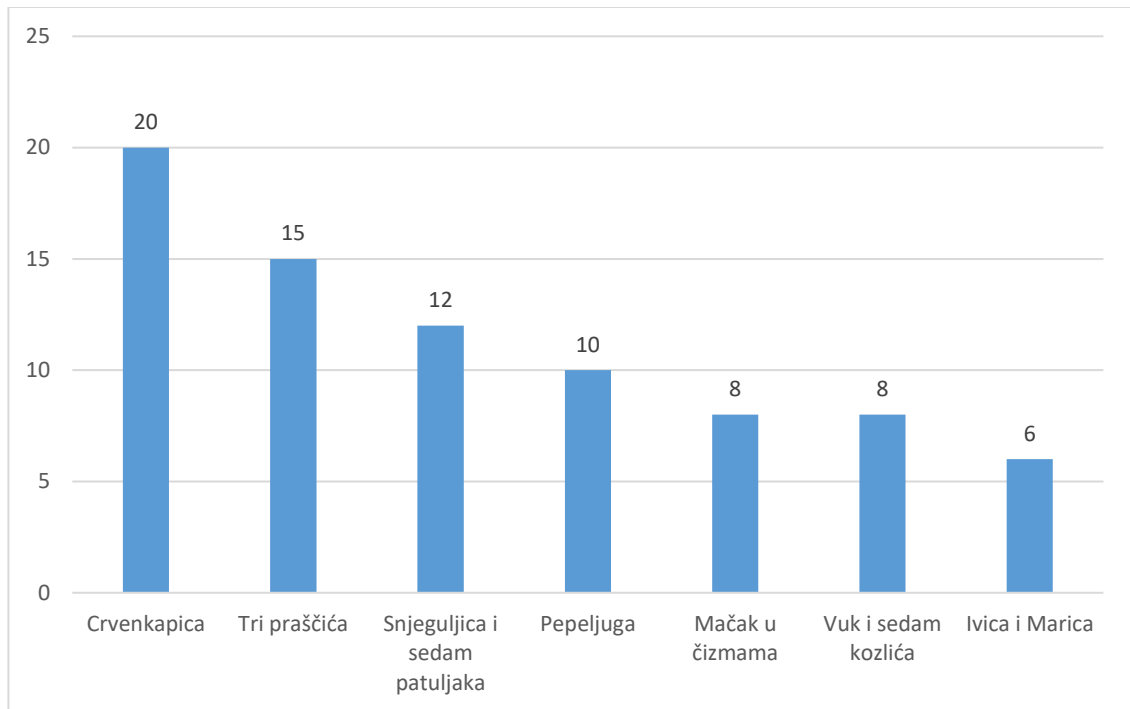

Grafikon 3. Načini na koje roditelji mijenjaju sadržaj bajki

Osim ponuđenih tvrdnji, u anketi su se roditeljima postavila i pitanja koja su zahtijevala deskriptivan odgovor. Na pitanje *Navedite naslove bajki koje najčešće čitate/pričate djeci*, roditelji su najčešće navodili kako čitaju/pričaju svojoj djeci bajke braće

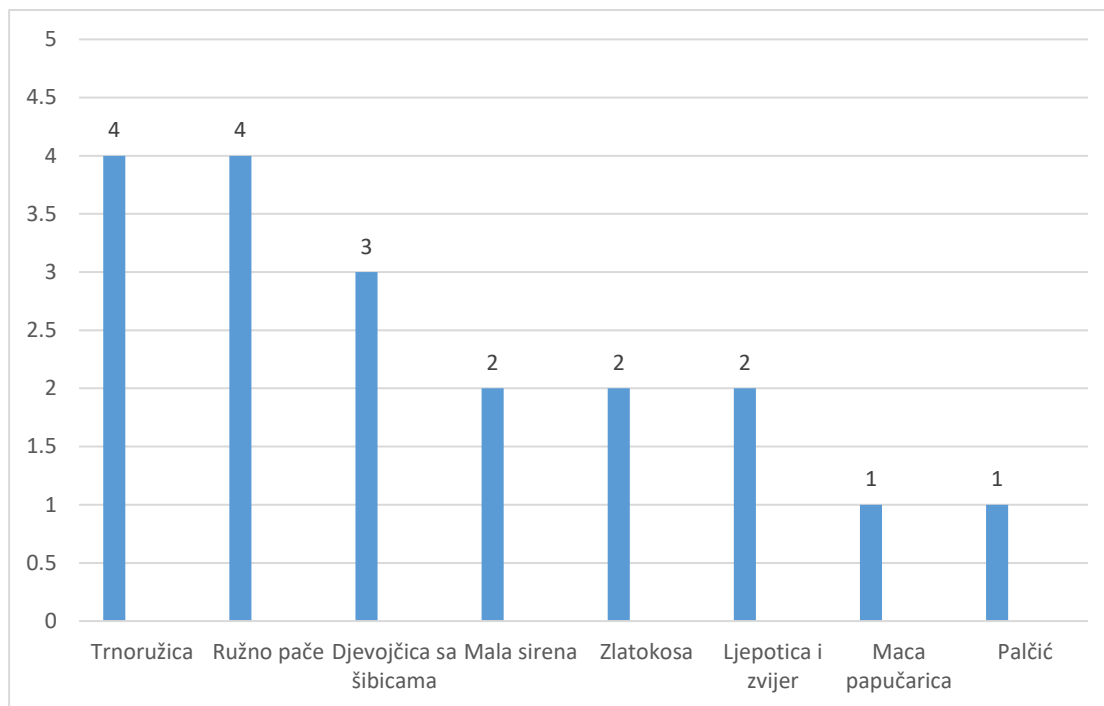
Grimm: *Crvenkapica* (20 odgovora – 51%), *Tri prašćića* (15 odgovora – 38,5 %), *Snjeguljica* (12 odgovora – 30,8%), *Pepeljuga* (10 odgovora – 25,6%), *Vuk i sedam kozlića* (8 odgovora – 20,5 %) i *Ivica i Marica* (6 odgovora – 15,4%). Od bajki Charlesa Perraulta, roditelji često djeci čitaju *Mačka u čizmama* (8 odgovora – 20,5%).

Naslove koje roditelji najčešće čitaju/pričaju svojoj djeci grafički prikazujemo Grafikonom 4.

Grafikon 4. Naslovi bajki koje roditelji najčešće čitaju/pričaju svojoj djeci

Naslove bajki koje roditelji nešto rjeđe čitaju/pričaju svojoj djeci grafički su prikazani Grafikonom 5. u nastavku.

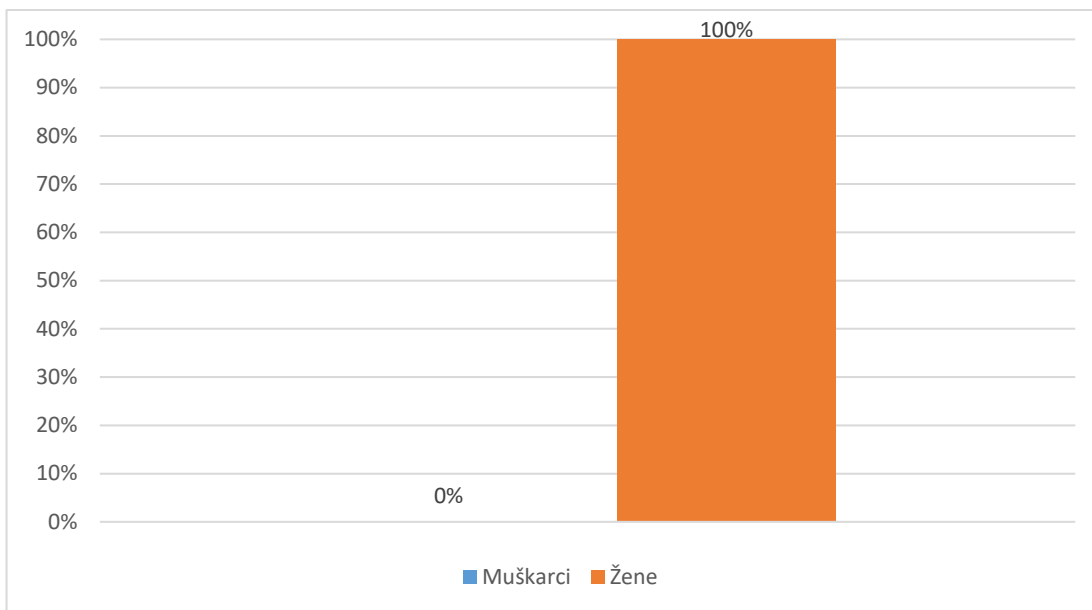
Grafikon 5. Naslovi bajki koje roditelji rjeđe čitaju/pričaju svojoj djeci

Iz navedenih podataka moguće je primijetiti kako roditelji od bajki braće Grimm nešto rjeđe čitaju/pričaju *Trnoružicu* (4 odgovora – 10,9%), *Zlatokosu* (2 odgovora – 5,1%) i *Palčića* (1 odgovor – 2,6%). Naslovi bajki Hansa Christiana Andersena koje roditelji nešto rjeđe čitaju/pričaju su: *Ružno Pače* (4 odgovora – 10,9%), *Djevojčica sa šibicama* (3 odgovora – 7,7%) i *Mala sirena* (2 odgovora – 5,1%). Bajku *Ljepotica i zvijer* Charlesa Perraulta čita dvoje roditelja (5,1 %), a bajku *Maca papučarica* Ele Peroci čita jedan roditelj (2,6%).

4.2.2. Rezultati ankete za odgojitelje

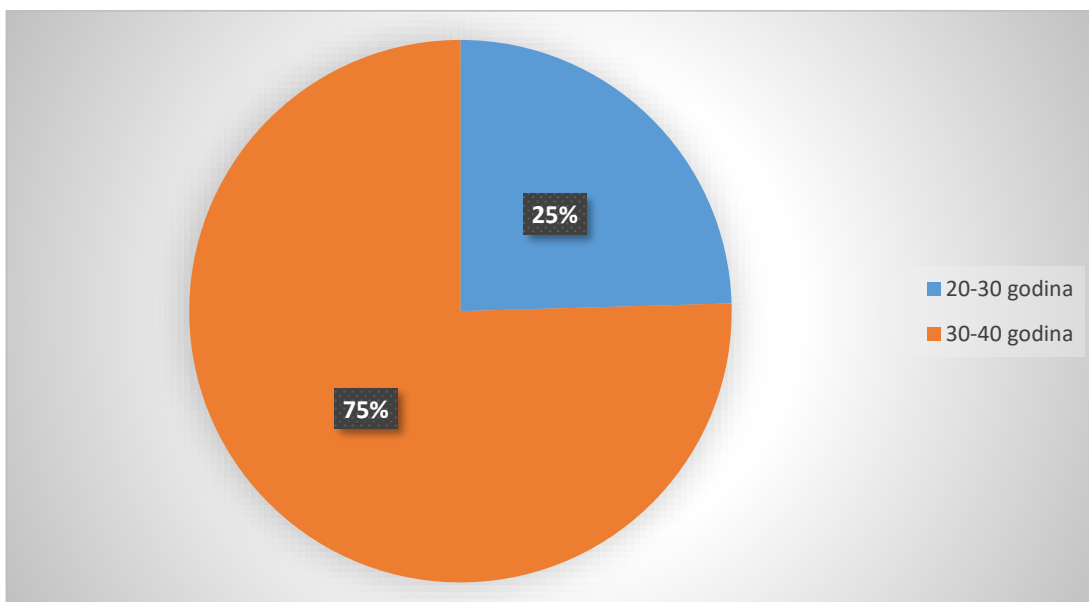
Od ukupno šest anketiranih odgojitelja, sve su žene, odnosno odgojiteljice – iz čega se vidi veća zastupljenost žena u odgojno-obrazovnom sustavu.

Rezultati vezane uz spol odgojitelja grafički su prikazani Grafikonom 6. u nastavku.

Grafikon 6. Spol odgojitelja

Pet odgojiteljica u dobi je od 30 do 40 godina, odnosno one čine 75 % uzorka ispitanika, a jedna odgojiteljica u dobi je od 20 do 30 godina i čini 25 % uzorka ispitanika. Podaci vezani uz dob odgojitelja grafički su prikazani Grafikonom 7.

Grafikon 7. Dob odgojitelja

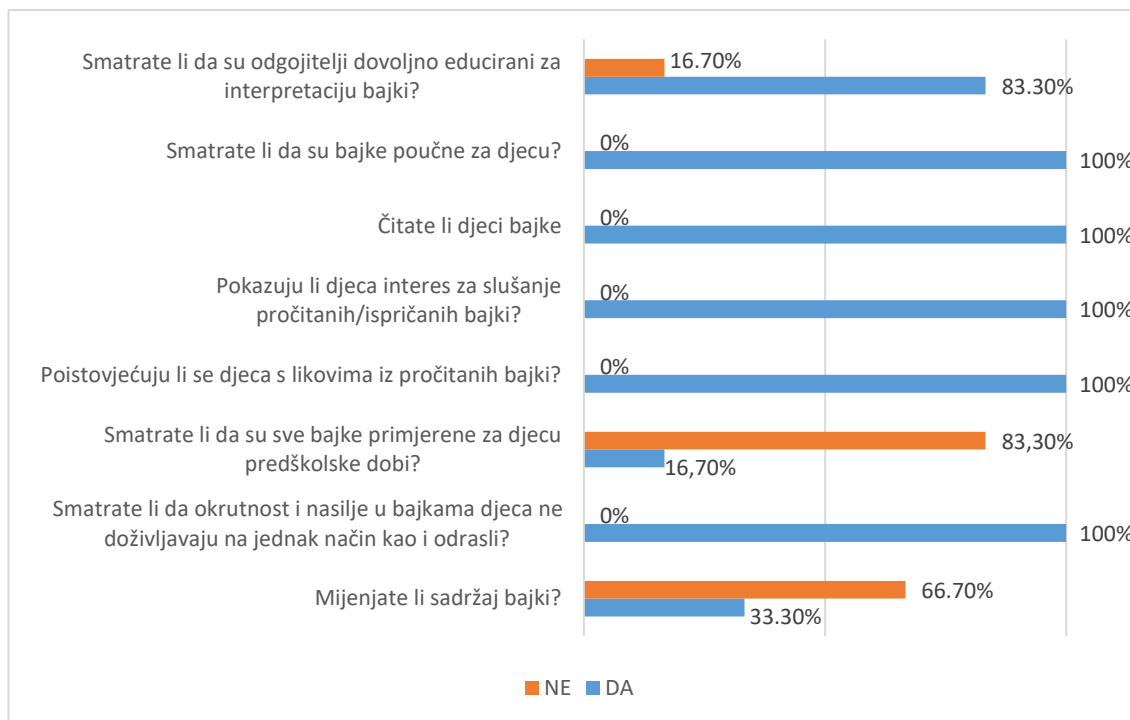
Anketni upitnik sastojao se od tvrdnji, na koje su odgojitelji trebali odgovoriti s Da ili Ne, od više ponuđenih tvrdnji, od kojih su odgojitelji trebali odabrati jednu, te od pitanja koja su zahtijevala deskriptivan odgovor. Iz Tablice 3. vidljivo je da svi anketirani odgojitelji (100%) čitaju bajke djeci i smatraju da su bajke poučne za djecu. Također, svi odgojitelji (100%) smatraju da djeca pokazuju interes za slušanje pročitanih/ispričanih bajki te se poistovjećuju s likovima iz pročitanih bajki. Većina odgojitelja (83,3%) smatra da su odgojitelji dovoljno educirani za interpretaciju bajki te da nisu sve bajke primjerene za djecu predškolske dobi. Odgojitelji uglavnom ne mijenjaju sadržaj bajki (njih 66,7%), a 33,3% odgojitelja to ipak čini.

Dobivene rezultate tvrdnji iz ankete za odgojitelje prikazujemo Tablicom 3.

REZULTATI DOBIVENI IZ ANKETE ZA ODGOJITELJE			POSTOTAK	
TVRDNJE	DA	NE	DA	NE
Smatrate li da su odgojitelji dovoljno educirani za interpretaciju bajki?	5	1	83,3%	16,7%
Smatrate li da su bajke poučne za djecu?	6	0	100%	0%
Čitate li djeci bajke?	6	0	100%	0%
Pokazuju li djeca interes za slušanje pročitanih/ispričanih bajki?	6	0	100%	0%
Poistovjećuju li se djeca s likovima iz pročitanih bajki?	6	0	100%	0%
Smatrate li da su sve bajke primjerene za djecu predškolske dobi?	1	5	16,7%	83,3%
Smatrate li da okrutnost i nasilje u bajkama djeca ne doživljavaju na jednak način kao i odrasli?	6	0	100%	0%
Mijenjate li sadržaj bajki?	2	4	33,3%	66,7%

Tablica 3. Rezultati ispitanih tvrdnji odgojitelja

Podaci iz Tablice 3. grafički su prikazani Grafikonom 8. u nastavku.

Grafikon 8. Rezultati ispitanih tvrdnji odgojitelja

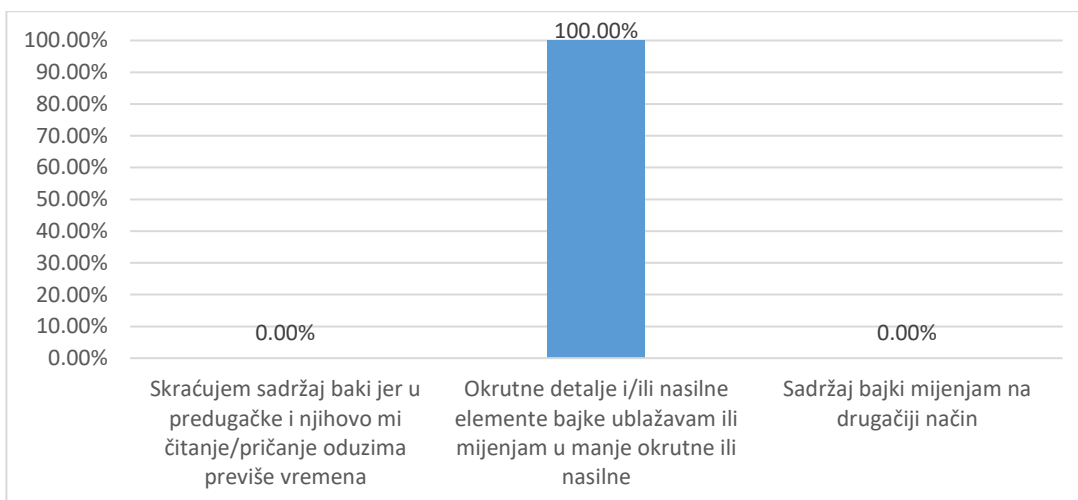
Dvjesto odgojiteljica koje mijenjaju sadržaj bajki postavili smo pitanje na koji način to čine ponudivši im sljedeće tvrdnje: *Skraćujem sadržaj bajki jer su predugačke i njihovo mi čitanje/pričanje oduzima previše vremena; Okrutne detalje i/ili nasilne elemente bajke mijenjam u manje okrutne ili nasilne, odnosno ublažavam ih; Sadržaj bajki mijenjam na drugačiji način (navedite koji)*. Obje odgojiteljice (33,3 %) mijenjaju sadržaj bajki na način da ublažavaju ili mijenjaju okrutne detalje i/ili nasilne elemente u manje okrutne ili nasilne.

Načini odgojiteljskog mijenjanja sadržaja bajki prikazani su Tablicom 4.

REZULTATI DOBIVENI IZ ANKETE ZA ODGOJITELJE		
TVRDNJE	f	%
Skraćujem sadržaj bajki jer su predugačke i njihovo mi čitanje/pričanje oduzima previše vremena	0	0%
Okrutne detalje i/ili nasilne elemente ublažavam ili mijenjam u manje okrutne ili nasilne	2	100%
Sadržaj bajki mijenjam na drugačiji način	0	0%

Tablica 4. Načini na koje odgojitelji mijenjaju sadržaj bajki

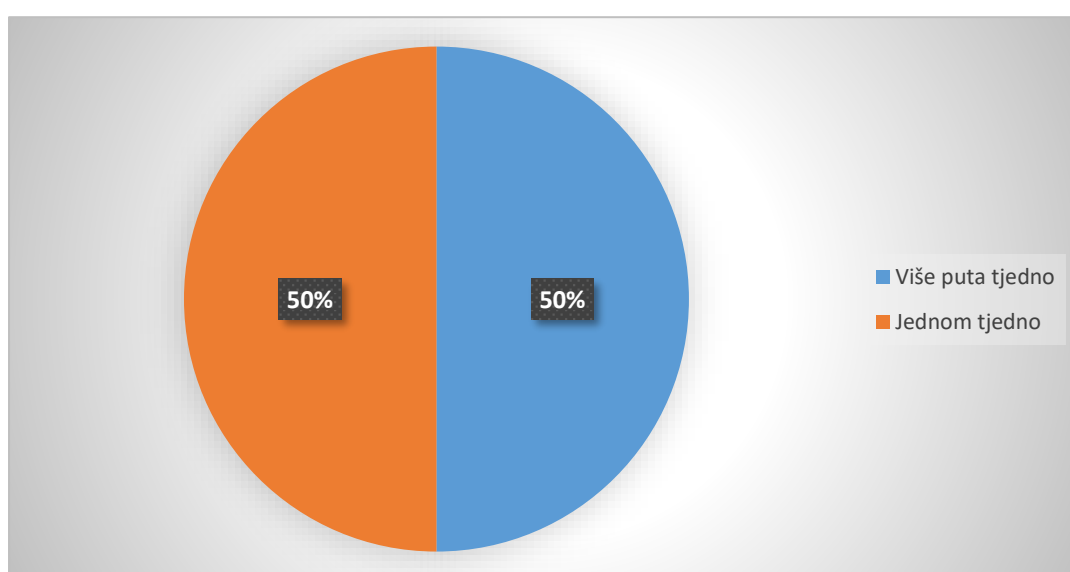
Podatke iz Tablice 4. grafički prikazujemo Grafikonom 9.

Grafikon 9. Načini na koje odgojitelji mijenjaju sadržaj bajki

Na pitanje *Koliko često čitate/pričate bajke u svojoj vrtićkoj skupini*, tri odgojiteljice (50%) odgovorile su da bajke čitaju više puta tjedno, a također tri odgojiteljice (50%) bajke čitaju jednom tjedno. Nijedna odgojiteljica bajke ne čita/priča više puta mjesečno ili jednom mjesečno (zbog čega ti podatci nisu prikazani na grafikonu).

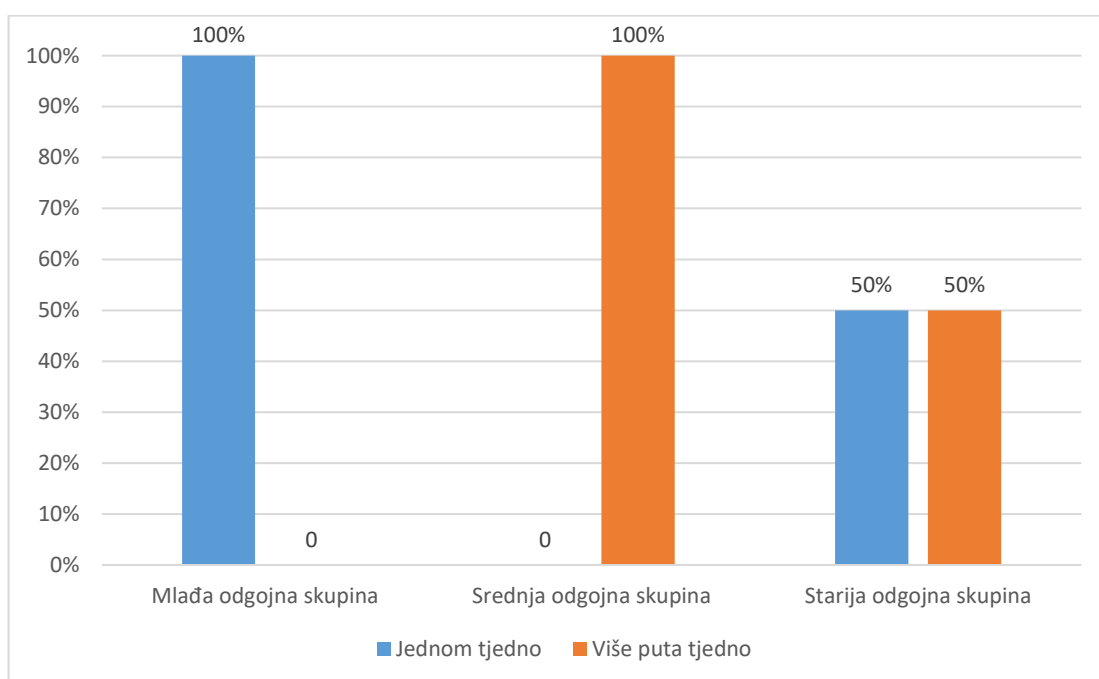
Učestalost čitanja/pričanja bajki u odgojno-obrazovnoj ustanovi prikazana je Grafikonom 10.

Grafikon 10. Učestalost čitanja/pričanja bajki u odgojno-obrazovnoj ustanovi

Od ukupno šest odgojiteljica, dvije odgojiteljice su u mlađoj odgojnoj skupini (1,5 – 3 godine), dvije u srednjoj odgojnoj skupini (4 – 5 godina) te dvije u starijoj odgojnoj skupini (5 – 6,5 godina). Usporedimo li učestalost čitanja i pričanja bajki s uzrastom djece, primjećujemo da odgojiteljice u mlađoj odgojnoj skupini djeci čitaju ili pričaju bajke jednom tjedno (100%). U srednjoj odgojnoj skupini obje odgojiteljice (100%) djeci čitaju ili pričaju bajke više puta tjedno, dok u starijoj odgojnoj skupini jedna odgojiteljica (50%) bajke čita ili priča više puta tjedno, a druga (50%) jednom tjedno.

Učestalost čitanja/pričanja bajki s obzirom na dob djece grafički prikazujemo Grafikonom 11.

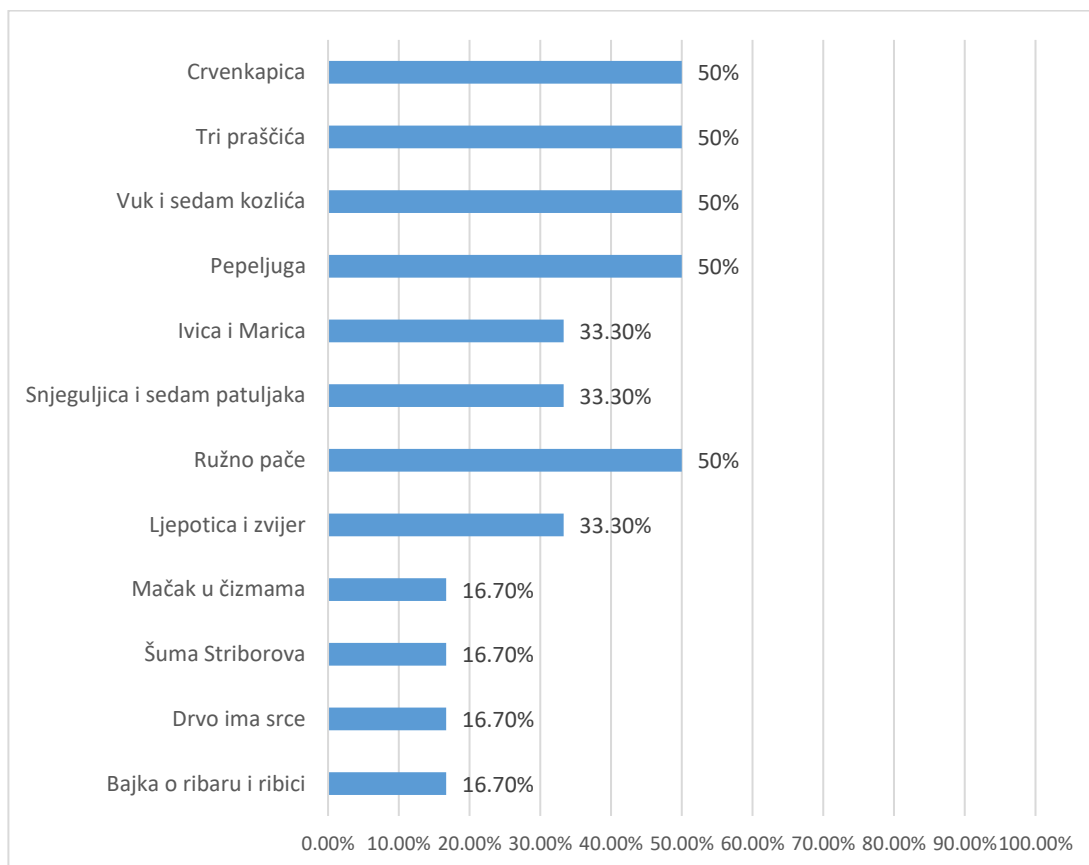

Grafikon 11. Učestalost čitanja/pričanja bajki s obzirom na dob djece

Na pitanje *Navedite naslove bajki koje najčešće čitate/pričate djeci*, odgojiteljice su najčešće navodile da čitaju/pričaju djeci sljedeće bajke braće Grimm: *Crvenkapica* (3 odgovora – 50%), *Tri prašćića* (3 odgovora – 50%), *Vuk i sedam kozlića* (3 odgovora – 50%), *Pepeljuga* (3 odgovora – 50%), *Ivica i Marica* (2 odgovora – 33,3%), *Snjeguljica i sedam patuljaka* (2 odgovora – 33,3%). Od šest odgojiteljica, tri odgojiteljice (50%) djeci čitaju/pričaju bajku *Ružno Pače* Hansa Christiana Andersena, a dvije odgojiteljice (33,3%) djeci čitaju ili pričaju bajku *Ljepotica i zvijer* Charlesa Perraulta. Rjeđe čitani naslovi bajki s po jednim odgovorom (16,7%) su: *Mačak u čizmama* Charlesa Perraulta, *Šuma Striborova*

Ivane Brlić-Mažuranić, *Drvo ima srce* Shela Silversteina te *Bajka o ribaru i ribici* Aleksandra Sergejeviča Puškina.

Naslove bajki koje odgojitelji najčešće čitaju/pričaju djeci grafički prikazujemo Grafikonom 12.

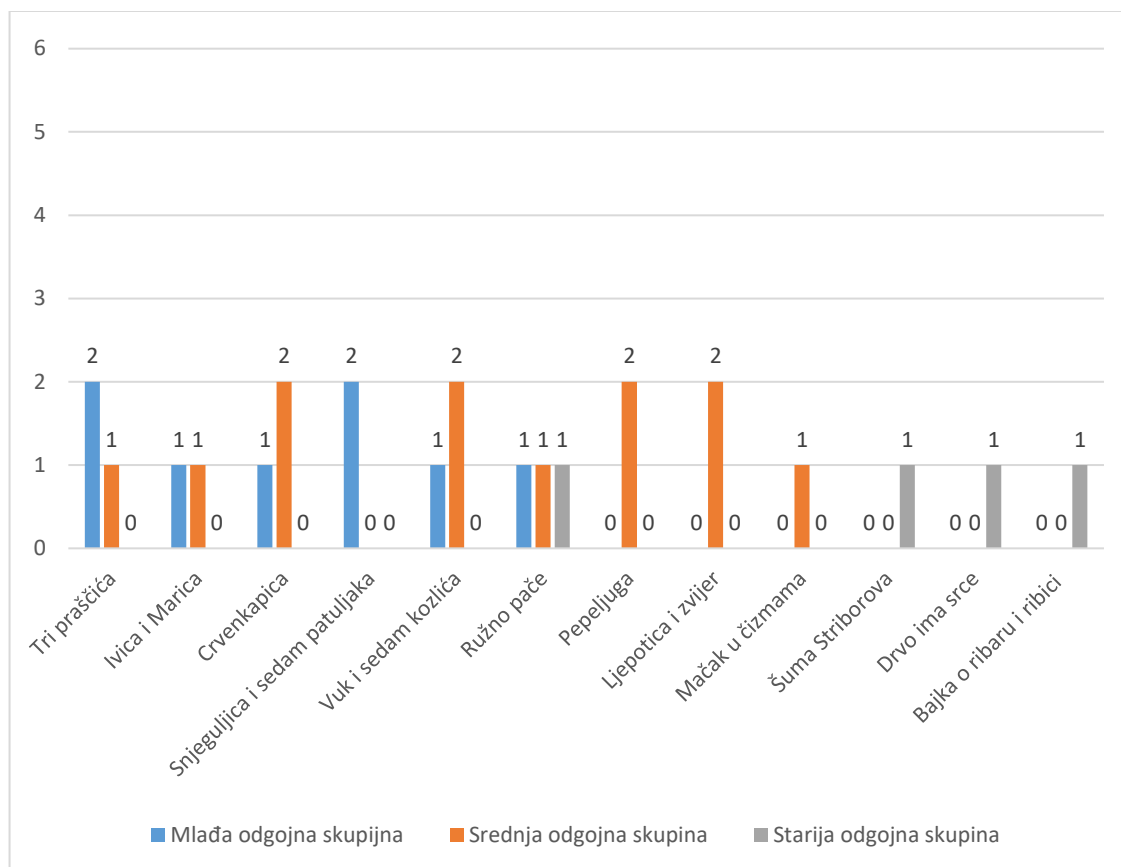

Grafikon 12. Naslovi bajki koje odgojitelji najčešće čitaju/pričaju djeci

S obzirom na dob djece u skupini u kojoj rade, vidljivo je da odgojiteljice u mlađoj i srednjoj odgojnoj skupini djeci uglavnom čitaju ili pričaju bajke braće Grimm. U mlađoj odgojnoj skupini obje odgojiteljice (100%) od bajki braće Grimm čitaju/pričaju *Tri praščića i Snjeguljicu i sedam patuljaka*, dok jedna odgojiteljica (50%) djeci čita ili priča *Crvenkapicu, Ivicu i Maricu* te *Vuka i sedam kozlića*. Bajku *Ružno Pače* Hansa Christiana Andersena čita ili priča jedna odgojiteljica (50%) mlađe odgojne skupine i jedna odgojiteljica (50%) srednje odgojne skupine. U srednjoj odgojnoj skupini obje odgojiteljice (100%) od bajki braće Grimm djeci svakodnevno čitaju/pričaju *Crvenkapicu, Pepeljugu, Vuka i sedam kozlića*, a *Tri praščića i Ivicu i Maricu* čita/priča jedna odgojiteljica (50%). Bajku *Ljepotica i zvijer* Charlesa Perraulta čitaju/pričaju obje odgojiteljice (100%) srednje odgojne skupine, dok

Mačka u čizmama čita/priča jedna odgojiteljica (50%). Starijoj odgojnoj skupini odgojiteljice djeci češće čitaju sljedeće autorske bajke: *Šuma Striborova* Ivane Brlić-Mažuranić (50%), *Bajka o ribaru i ribici* Aleksandra Sergejeviča Puškina (50%), *Ružno Pače* Hansa Christiana Andersena (50%) te *Drvo ima srce* Shela Silversteina (50%).

Najčešće čitane/pričane naslove bajki s obzirom na dob djece grafički prikazujemo Grafikonom 13.

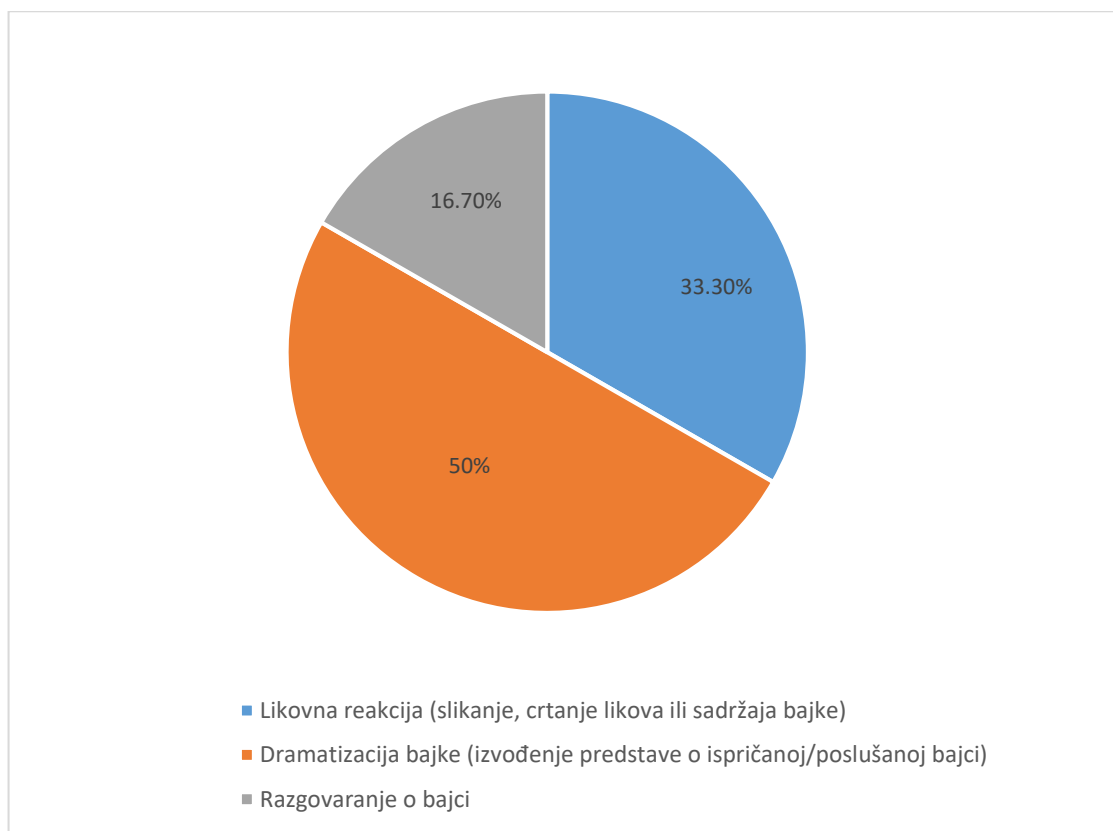
Grafikon 13. Najčešće čitani/pričani naslovi bajki s obzirom na dob djece

Odgojiteljice mlađe odgojne skupine izjavile su kako je najneobičnija situacija bila kad su se djeca u bajci *Snjeguljica* jako iznenadila i zbunila kako Snjeguljica može „pasti mrtva“ od ugriza jabuke, a najzanimljivija reakcija djece bila je nakon čitanja bajke *Ivica i Marica* kad su se djeca istodobno bojala vještice i poistovjećivala se s njom. Odgojiteljice srednje odgojne skupine slažu se da sve bajke nisu primjerene za djecu predškolske dobi i da treba voditi računa o izboru bajke. Tako je jedna odgojiteljica iz srednje odgojne skupine izjavila kako je nekoliko djece reagiralo suzama na bajke *Bambi* i *Djevojčica sa šibicama* pa su djeca nakon čitanja tih bajki u likovnom centru crtala i slikala drugačije, sretnije sudbine

glavnih likova. Druga odgojiteljica izjavila je da joj je uvijek zanimljivo kako djeca često nakon pročitane bajke i sama glume odgojiteljicu koja im čita ili priča bajku, pri čemu djeca često promijene redoslijed ili sadržaj radnje, a što kod ostale djece izazove smijeh. Odgojiteljice starije odgojne skupine izjavile su kako im je općenito uvijek jako zanimljiv način na koji se djeca uživljavaju u ulogu lika nakon pročitane bajke. Jednoj odgojiteljici je bilo vrlo zanimljivo kad su se djeca nakon bajke *Šuma Striborova* sama kostimirala u Domaće osmislivši kostime od raspoloživih tkanina i kostima nakon čega je uslijedila igra uloga.

Na pitanje *Na koji način djeca strukturirano reagiraju na pročitane/ispričane bajke*, tri odgojiteljice (50%) izjavile su da djeca na pročitano ili ispričanu bajku najčešće reagiraju dramatizacijom bajke, odnosno izvođenjem predstave o ispričanoj/slušanoj bajci. Dvije odgojiteljice (33,3%) izjavile su da djeca na pročitane/ispričane bajke reagiraju likovnom reakcijom (slikanjem, crtanjem likova ili sadržaja bajke), a jedna odgojiteljica (16,7%) navela je da djeca razgovaranjem o bajci reagiraju na pročitano/ispričanu bajku.

Strukturirano reagiranje djece na pročitane/ispričane bajke grafički prikazujemo Grafikonom 14.

Grafikon 14. Strukturirano reagiranje djece na pročitane/ispričane bajke

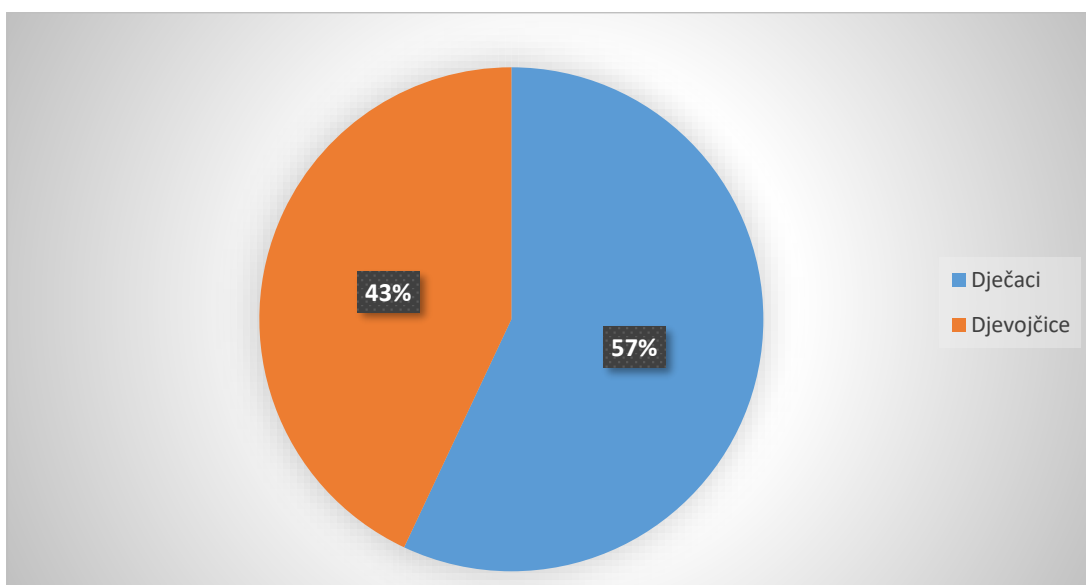
U anketnom upitniku odgojiteljice su također izjavile da djeca mlađe odgojne skupine u dobi od 18 mjeseci do 3 godine najbolje reagiraju na bajke braće Grimm: *Ivicu i Maricu* (100%), *Tri praščića* (50%) i *Crvenkapicu* (50%). Odgojiteljice smatraju da su za djecu mlađe odgojne skupine neprimjerene bajke dugog trajanja i detalja neprimjerenih njihovoj dobi. Odgojiteljice srednje odgojne skupine tvrde da djeca jako dobro reagiraju na usmene bajke, osobito na bajke braće Grimm, a da su autorske bajke, primjerice *Regoč* i *Djevojčica sa šibicama*, dosta nerazumljive i „teške“ za njihovu dob.

Prema izjavama odgojiteljica djece starije odgojne skupine, djeca u dobi od 5 do 6,5 godina vrlo dobro reagiraju na bajke *Priče iz cijeloga svijeta*. No, bajka *Ribar Palunko i njegova žena* Ivane Brlić-Mažuranić pokazala se dugog trajanja za njihovu dob pa su dječja koncentracija i zanimanje prestali nakon određenog vremena čitanja.

4.2.3. Rezultati intervjua djece

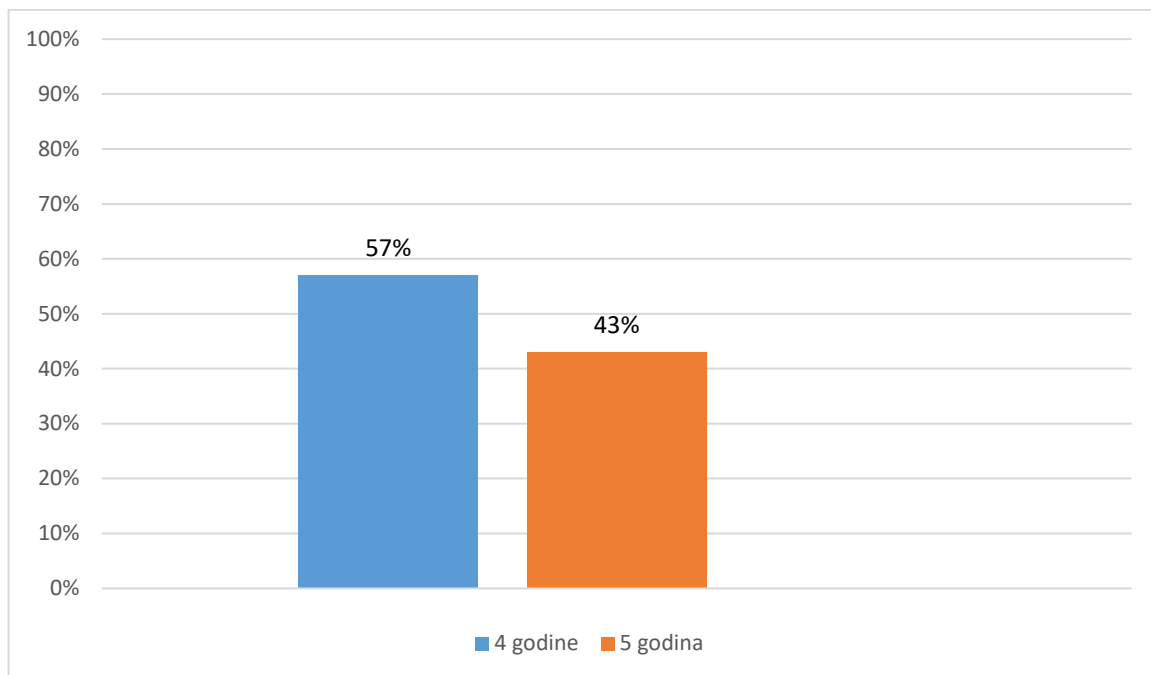
Intervjuirano je ukupno 21 dijete, od čega devet djevojčica i dvanaest dječaka u dobi od četiri do pet godina. Nakon početnog intervjua djece, saznali smo da im roditelji bajke pripovijedaju s manjom učestalošću nego što bi djeca to zapravo htjela i doznali koje bajke su im najdraže.

Od ukupno 21 djeteta, devet je djevojčica (43%) i dvanaest dječaka (57%). Podaci vezani uz spol djece grafički su prikazani Grafikonom 15.

Grafikon 15. Spol djece

Dvanaestero djece ima četiri godine, a devetero djece ima pet godina. Grafikonom 16. prikazani su podaci vezani uz dob djece.

Grafikon 16. Dob djece

Na postavljeno pitanje, vole li kad im se čitaju/pričaju bajke, sva djeca (100%) odgovorila su potvrdno, što je prikazano Grafikonom 17.

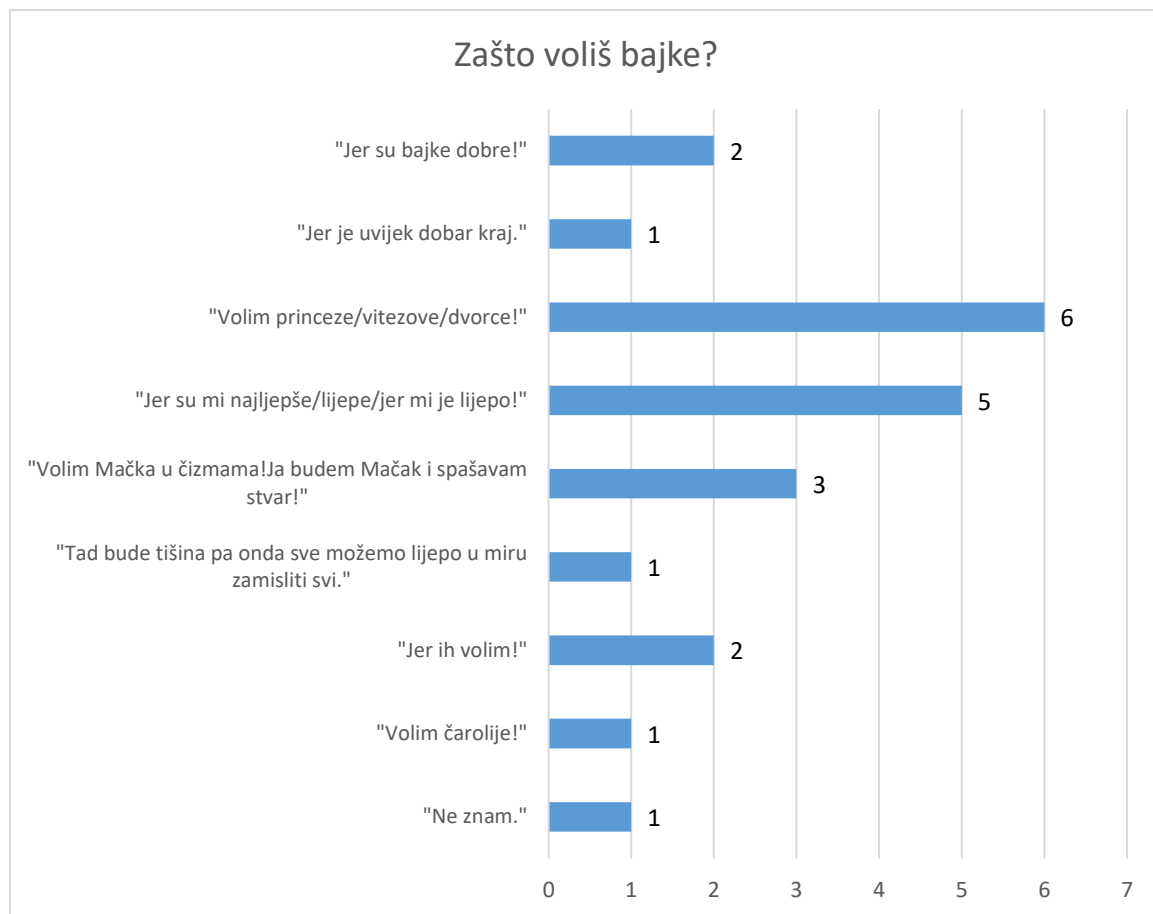
Grafikon 17. Vole li djeca kad im se čitaju/pripovijedaju bajke?

Na pitanje zašto vole bajke, djeca su uglavnom izjavila da vole princeze, dvorce, vitezove ili čarolije u bajkama (28,6%). Petero djece (23,8%) izjavilo je da ih vole jer su im lijepe, najljepše i jer im je lijepo dok ih slušaju. Troje djece (14,3%) odgovorilo je da ih vole radi Mačka, misleći pritom na svoju omiljenu bajku i poistovjećivanje s likom iz bajke. Dvoje djece (9,5%) vole bajke jer su im dobre ili samo zato jer ih vole. Djeca bajke vole i zbog njenog sretnog završetka (4,7%), čarolija koje se događaju u bajci (4,7%), ali i zato jer tad bude tišina pa mogu zamisliti situacije i događaje iz bajke (4,7%). Jedno dijete (4,7%) ne zna zašto voli bajke. Izjave djece prikazujemo u Tablici 5.

REZULTATI DOBIVENI IZ RAZGOVORA S DJECOM		
ZAŠTO VOLIŠ BAJKE?	f	%
„Jer su bajke dobre!“	2	9,5%
„Jer je uvijek dobar kraj.“	1	4,7%
“Volim princeze/vitezove/dvorce/!”	6	28,6%
„Jer su mi najljepše/lijepe/jer mi je lijepo!“	5	23,8%
„Volim Mačka u čizmama!/ Ja budem Mačak i spašavam stvar!“	3	14,3%
„Tad bude tišina pa onda sve možemo lijepo u miru zamisliti svi!“	1	4,7%
„Jer ih volim!“	2	9,5%
„Volim čarolije!“	1	4,7%
„Ne znam!“	1	4,7%

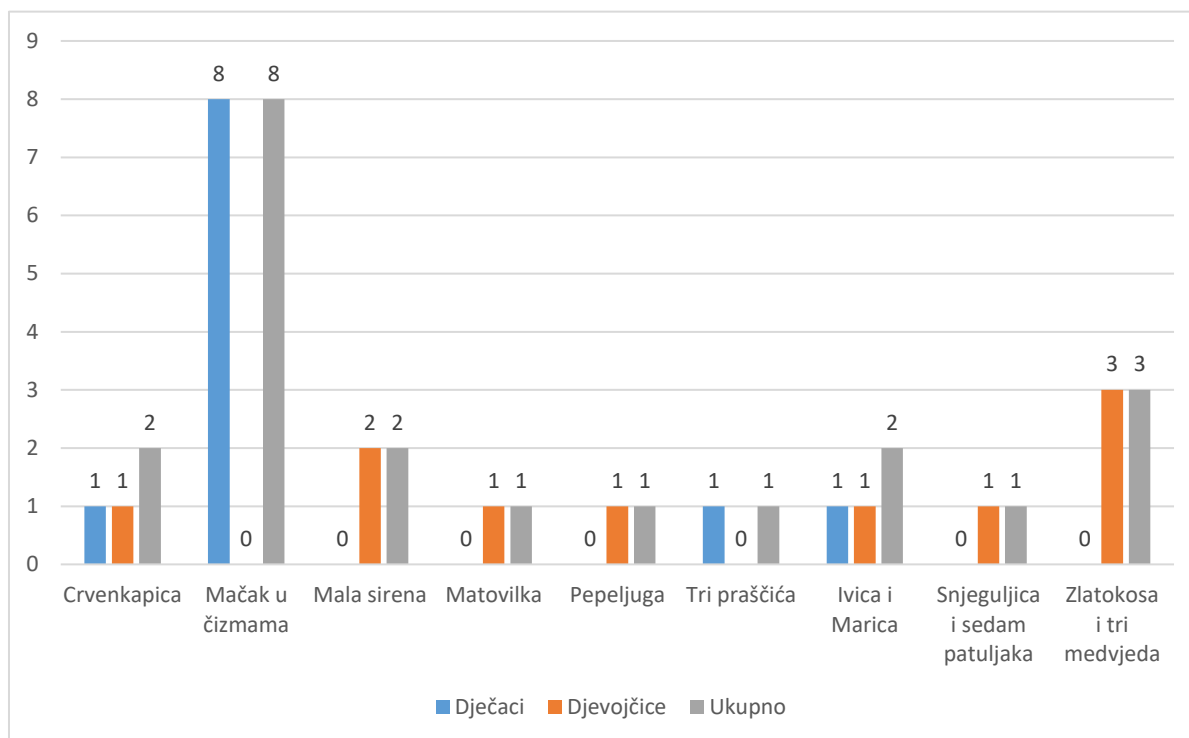
Tablica 5. Zašto djeca vole bajke?

Podatke iz Tablice 5. grafički prikazujemo Grafikonom 18. u nastavku.

Grafikon 18. Zašto djeca vole bajke?

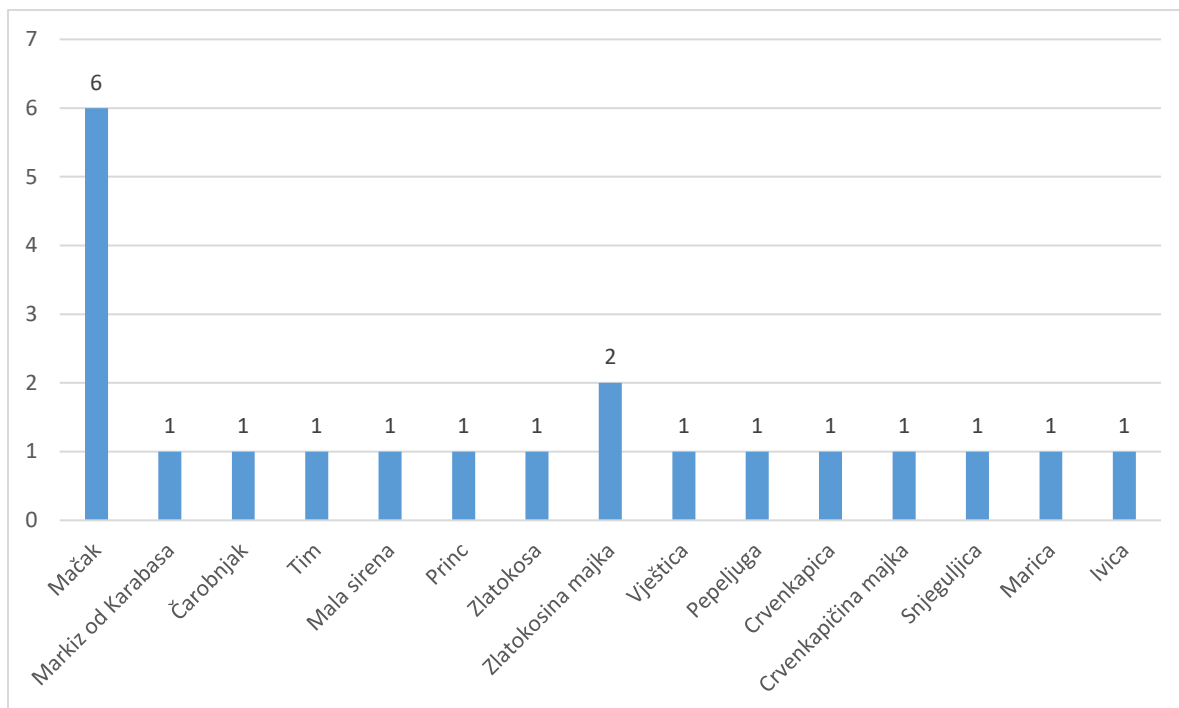
Na upit koja im je bajka najdraža, osmero djece (38,1%) odgovorilo je da najviše vole bajku *Mačak u čizmama* Charlesa Perraulta. Od bajki braće Grimm, djeci su najdraže bajke *Ivica i Marica* (9,5%), *Snjeguljica i sedam patuljaka* (4,7%), *Pepeljuga* (4,7%), *Crvenkapica* (4,7%) i *Matovilka* (4,7%). Dvoje djece (9,5%) najviše vole bajku *Mala sirena* Hansa Christiana Andersena, a troje djece (14,3%) izjavilo je da im je *Zlatokosa i tri medvjeda* Roberta Southeya i Josepha Cundalla najdraža bajka. Naslove bajki koje djeca najviše vole prikazujemo Grafikonom 19. u nastavku.

Grafikon 19. Najdraža bajka

Na pitanje koji im je najdraži lik iz bajke, većina djece je navodila pozitivne likove, odnosno junake same bajke. Šestero djece (28,6%) najviše vole lik Mačka iz bajke *Mačak u čizmama* Charlesa Perraulta, a Markiz od Karabasa najdraži je lik jednom djetetu (4,7%). Najdraži likovi iz bajke *Mala sirena* Hansa Christiana Andersena su Mala sirena (4,7%) i Kraljević (4,7%). Od bajki braće Grimm, djeca najviše vole lik Snjeguljice (4,7%) iz bajke *Snjeguljica i sedam patuljaka*, Crvenkapice (4,7%) i Crvenkapičine majke (4,7%) iz bajke *Crvenkapica*, najstarijeg praščića Tima (4,7%) iz bajke *Tri praščića*, lik Ivice (4,7%) i Marice (4,7%) iz bajke *Ivica i Marica*. Najdraži likovi iz bajke *Zlatokosa i tri medvjeda* Roberta Southeya i Josepha Cundalla su Zlatokosina majka (9,5%) i Zlatokosa (4,7%). Osim pozitivnih likova i junaka bajki, djeca također vole i negativne likove, lik Čarobnjaka (4,7%) iz *Mačka u čizmama* Charlesa Perraulta te lik vještice (4,7%) iz *Matovilke* braće Grimm.

Najdraži likovi djece grafički su prikazani Grafikonom 20. u nastavku.

Grafikon 20. Najdraži lik

Djeca nakon pročitane bajke često i sama traže da im se ona ponovno pročita, odnosno ispriča. Određene bajke (*Tri praščića*, *Matovilka*, *Mačak u čizmama*, *Snjeguljica*) djeca često žele da im se čitaju i pričaju te ih često samoinicijativno crtaju iskazujući tako svoje emocije proživljene tijekom slušanja. Također, osim likovnog izražavanja, djeca često dramtiziraju i glume likove iz bajki. Pomoću bajki djeca razvijaju maštu pa u dramskoj igri često istovremeno glume likove iz nekoliko bajki spajajući ih tako u svoju priču. Dramskim igrama i lutkarskim predstavama djeca su izražavala svoje osjećaje i gradila socio-emocionalne odnose s drugom djecom, ali i odraslima. Djevojčice su uglavnom glumile princeze ili kraljevine (jedna djevojčica iznimno je voljela glumiti zlu maćehu pritom se sjajno i vjerno uživljavajući u sam lik), dok su dječaci uglavnom glumili junake bajki, ili pak kraljeve, kraljeviće, očeve, ali isto tako su i djevojčice preuzimale „muške uloge“. Nekoliko djece voljelo je glumiti i negativne likove; zle divove, oca koji tjera Maricu i Ivicu u šumu, strašnog vuka, ili pak vješticu. Prilikom glume negativnih likova, djeca su se vjerno uživljavala u uloge, kako glasom, tako i pokretima.

5. ZAKLJUČAK

Slušanjem bajki dijete stvara unutarnje slike kojima razvija maštu i rasterećuje se negativnih emocija i frustracija. Bajka dopušta djetetu da se poistovjeti s likom, odnosno s junakom priče. Djeca bajkama doživljavaju mnoge pustolovine; upoznaju vile, vilenjake, patuljke, bore se s divovima, zmajevima, vješticama te poražavaju neprijatelje i izlaze kao pobjednici, što jača dječje samopouzdanje i razvija maštu. Nakon ispričane bajke, djeca nerijetko i sama prepričavaju ono što su čula i doživjela. Često doživljeno iskazuju kroz dramske igre preuzimajući uglavnom ulogu njima najdražeg lika iz priče. Djeca svakodnevno pokazuju interes za čitanje i pričanje bajki te samoinicijativno traže da im se one čitaju/pripovijedaju, nakon čega ih i sama prepričavaju temeljem sjećanja ili gledajući ilustracije. Na taj način djeca se prisjećaju radnje te ponovno proživljavaju ono što su doživjela slušajući ih.

Ovo istraživanje potvrdilo je da roditelji i odgojitelji često djeci čitaju bajke te ih smatraju vrijednim i poučnim. Istraživanje je također potvrdilo da djeca jako vole bajke, uživljavaju se u sadržaj bajke te se poistovjećuju s likovima u bajkama. Bajka zauzima važnu ulogu u odrastanju i cjelokupnom razvoju djeteta, što potvrđuju strukturirane i nestrukturirane reakcije djece nakon iščitanih/ispripovijedanih bajki. Izjave i neposredne reakcije djece potvrdile su da djeca i u današnje suvremeno doba vole bajke. Djeca više vole kad im se bajke čitaju, najdraži likovi su im junaci bajke i likovi s pozitivnim karakteristikama (dobra vila, najstariji, najmarljiviji praščić...). Utvrdili smo da odgojitelji u svom odgojno-obrazovnom radu djeci svakodnevno čitaju ili pripovijedaju bajke. U predškolskoj ustanovi većinom se čitaju usmene bajke, no čitaju se isto tako i autorske bajke. Od bajki, djeca jako vole *Crvenkapicu* i *Tri praščića* braće Grimm te *Mačka u čizmama* Charlesa Perraulta, koja je ujedno i omiljena bajka većini ispitanе djece. Većina roditelja čita svojoj djeci bajke smatrajući da bajke nisu staromodne, već da su poučne za njihovu djecu. I roditelji i odgojitelji mijenjaju sadržaj bajki. Roditelji u većoj mjeri mijenjaju sadržaj bajki, dok odgojitelji uglavnom ne mijenjaju sadržaj bajki, a ako to i čine, onda ga mijenjaju na način da njegov sadržaj prilagođavaju dobi djece. Više od polovice ispitanih roditelja mijenja sadržaj bajki tako da uglavnom mijenja ili ublažava okrutne i nasilne detalje. Utvrđeno je da odgojitelji smatraju da su bajke primjerene za djecu predškolske dobi, a roditelji podjednako potvrđuju i niječu tu tvrdnju te smatraju da je roditeljima ipak potrebna dodatna edukacija za interpretaciju bajki.

6. LITERATURA

1. Bacalja, R. Šantek, G. P. 2012. *Odisej kao prototip junaka bajke*. U Magistra Iadertina. Vol 7, No. 1. 21. – 33. str.
file:///C:/Users/N/Downloads/2_bacalja_santekFIN.pdf (pristupljeno 25. travnja 2019.)
2. Bašić, Ivana. 2011. *Biblioterapija i poetska terapija: priručnik za početnike*. Balans centar. Zagreb.
3. Bettelheim, B. 2000. *Smisao i značenje bajki*. Poduzetništvo Jakić. Cres.
4. Biti, V. 1981. *Bajka i predaja, povijest i pripovijedanje*. Sveučilišna naklada Liber. Zagreb.
5. Biti, V. 1997. *Pojmovnik suvremene književne teorije*. Matica hrvatska. Zagreb.
6. Bošković-Stulli, M. 1963. *Narodne pripovijetke*. U Pet stoljeća hrvatske književnosti. Zora. Matica hrvatska. Zagreb.
7. Bošković-Stulli, M. 1983. *Usmena književnost nekad i danas*. Prosveta. Beograd.
8. Bošković-Stuli, M. 2006. *Priče i pričanje. Stoljeća usmene hrvatske proze*. Drugo dopunjeno izdanje. Matica hrvatska. Zagreb.
9. Botica, S. 2001. *Mit i hrvatske narodne bajke*. U Zlatni danci 3. Bajke od davnina pa do naših dana. Osijek. 7. – 25. str.
10. Devunić, P. 2013. *Ježivo i krvavo: originalne bajke i kako ih je Disney promijenio*. <http://www.ziher.hr/bajke-i-disney/> (pristupljeno 11. travnja 2019.)
11. Diklić, Z. Težak, D. Zalar, I. 1996. *Primjeri iz dječje književnosti*. Divič. Zagreb.
12. Crnković, M. 1984. *Dječja književnost. Priručnik za studente i nastavnike*. Školska knjiga. Zagreb.
13. Crnković, M. 1987. *Sto lica priče*. Školska knjiga. Zagreb.
14. Crnković, M. Težak, D. 2002. *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početaka do 1955. godine*. Znanje. Zagreb.
15. Gerlinde, O. 2007. *Bajke koje pomažu djeci*. Mozaik knjiga. Zagreb.
16. Golem, D. 2006. *Mali rječnik književnoteorijskih pojmova*. Profil. Zagreb.
17. Graša V. 2016. *Bajka u predškolskom odgoju*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu%3A116> (pristupljeno 5. ožujka 2019.)
18. Grgurević, I. Fabris, K. 2012. *Bajka i dijete s aspekta junaka usmenoknjiževne i filmske bajke*. U Metodički obzori. Vol 7, No. 14. 155. – 166. str.
19. Hameršak, M. 2011. *Pričalice. O povijesti djetinjstva i bajke*. Algoritam. Zagreb.

20. Hameršak, M. Zima, D. 2015. *Uvod u dječju književnost*. Leykam international d.o.o. Zagreb
21. Jolles, A. 2000. *Jednostavni oblici*. Matica Hrvatska. Zagreb.
22. Jones, H. L. 1932. *Geography of Strabo*. Book XVII Loeb Classical Library .
http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Strabo/17A3*.html
(pristupljeno 11. travnja 2019.)
23. Jung, C. G. 1987. *Čovjek i njegovi simboli*. Mladost. Zagreb.
24. Kranjec, E. 2016. *Recepcija bajki djece predškolske dobi*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8697/1/Ena%20Kranjec_diplomski%20rad.pdf
(pristupljeno 5. ožujka 2019.)
25. Pintarić, A. 1999. *Bajke: pregled i interpretacije*. Matica hrvatska. Osijek.
26. Propp, V. 1982. *Morfologija bajke*. Prosveta. Beograd.
27. Ribarić, P. 2015. *Suvremeni metodički pristup bajkama u razrednoj nastavi*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Pula.
28. Reščić Rihar, T., Urbanija, J. 1999. *Biblioterapija*. Filozofska fakulteta. Oddelek za bibliotekarstvo. Ljubljana.
29. Rosandić, D. 1988. *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*. Školska knjiga. Zagreb.
30. Sever, D. 2015. *Bilioterapija: primjeri dobre prakse u Hrvatskoj i svijetu*.
<http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/6085/1/Biblioterapija.pdf> (pristupljeno 8. travnja 2019.)
31. Skočić Mihić, S. Blanuša Trošelj, D. Zoričić, T. 2017. *Jesu li odgajatelji upoznati s problemskim slikovnicama i slikovnicama o djeci s teškoćama?* U DIJETE KNJIGA I NOVI MEDIJI. Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa s međunarodnom suradnjom. Split. 65 – 82. str.
32. Solar, M. 2005. *Teorija književnosti*. Školska knjiga. Zagreb.
33. Velički, V. 2013. *Pričanje priča – stvaranje priča. Povratak izgubljenomu govoru*. ALFA d.d. Zagreb.
34. Visinko, K. 2009. *Dječja priča – povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Školska knjiga. Zagreb.
35. Vodopija, I. 2001. *Djetinjstvo i mladost u hrvatskim bajkama*. U Zlatni danci 3. Bajke od davnina pa do naših dana. Osijek. 143. – 152. str.
36. Von Franz, M-L. 2007. *Interpretacija bajki. SCARABEUS – NAKLADA*. Zagreb.

37. Vrkić, J. 1997. *Hrvatske bajke, 100 najljepših obrađenih i 25 antologijskih izvornih*. Glagol. Zagreb.
38. Zlatar, M. 2007. *Novo čitanje bajke: arhetipsko, divlje, žensko*. Centar za ženske studije. Zagreb.

7. POPIS TABLICA

Tablica 1. Rezultati ispitanih tvrdnji roditelja.....	29
Tablica 2. Načini na koje roditelji mijenjaju sadržaj bajki.....	31
Tablica 3. Rezultati ispitanih tvrdnji odgojitelja.....	35
Tablica 4. Načini na koje odgojitelji mijenjaju sadržaj bajki.....	36
Tablica 5. Zašto djeca vole bajke?	44

8. POPIS ILUSTRACIJA

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Spol roditelja.....	28
Grafikon 2. Rezultati ispitanih tvrdnji roditelja	30
Grafikon 3. Načini na koje roditelji mijenjaju sadržaj bajki	31
Grafikon 4. Naslovi bajki koje roditelji najčešće čitaju/pričaju svojoj djeci	32
Grafikon 5. Naslovi bajki koje roditelji rjeđe čitaju/pričaju svojoj djeci.....	33
Grafikon 6. Spol odgojitelja	34
Grafikon 7. Dob odgojitelja	34
Grafikon 8. Rezultati ispitanih tvrdnji odgojitelja	36
Grafikon 9. Načini na koje odgojitelji mijenjaju sadržaj bajki	37
Grafikon 10. Učestalost čitanja/pričanja bajki u odgojno-obrazovnoj ustanovi	37
Grafikon 11. Učestalost čitanja/pričanja bajki s obzirom na dob djece	38
Grafikon 12. Naslovi bajki koje odgojitelji najčešće čitaju/pričaju djeci	39
Grafikon 13. Najčešće čitani/pričani naslovi bajki s obzirom na dob djece	40
Grafikon 14. Strukturirano reagiranje djece na pročitane/ispričane bajke.....	41
Grafikon 15. Spol djece.....	42
Grafikon 16. Dob djece	43
Grafikon 17. Vole li djeca kad im se čitaju/pripovijedaju bajke?	43
Grafikon 18. Zašto djeca vole bajke?.....	45
Grafikon 19. Najdraža bajka	46
Grafikon 20. Najdraži lik	47

9. PRILOZI

Anketni upitnici za roditelje i odgojitelje usastavljeni su temeljem anketnog upitnika Graše, V. (Graša 2016: 40-41) te Kranjec, E. (Kranjec 2016: 99-102).

ANKETNI UPITNIK ZA RODITELJE

Ovim anketnim upitnikom želimo ispitati Vaša mišljenja i stavove o tome koliko i zašto je bajka važna za Vašu djecu, odnosno mjesto bajke u odgoju djece. Upitnik je anonimn kako bi se u konačnici dobili što točniji pokazatelji u ovome istraživanju.

Dobiveni podaci poslužiti će pisanju diplomskog rada pod naslovom „Recepcijski učinci bajke na dijete predškolske dobi“.

Zahvaljujemo na suradnji!

1. Spol

- a) M
- b) Ž

2. Čitate li djeci klasične bajke?

- a) DA
- b) NE

3. Smatrate li da su bajke poučne za Vašu djecu?

- a) DA
- b) NE

4. Smatrate li da su sve bajke primjerene za djecu predškolske dobi?

- a) DA
- b) NE

5. Smatrate li da su roditelji dovoljno educirani za interpretaciju bajki?

a) DA

b) NE

6. Smatrate li da uz dobru interpretaciju djeca mogu imati potpuni doživljaj istinske ljepote bajke?

a) DA

b) NE

7. Poistovjećuju li se Vaša djeca s likovima iz pročitanih bajki?

a) DA

b) NE

8. Smatrate li da su bajke staromodne?

a) DA

b) NE

9. Navedite naslove bajki koje najčešće čitate/pričate djeci.

10. Mijenjate li sadržaj bajki?

a) DA

b) NE

11. Ukoliko ste potvrdno odgovorili na prethodno pitanje, molim da odgovorite na koji način mijenjate sadržaj bajki:

a) Skraćujem sadržaj bajki jer su predugačke i njihovo mi čitanje/pričanje oduzima previše vremena.

b) Okrutne detalje i/ili nasilne elemente bajke mijenjam u manje okrutne ili nasilne, odnosno ublažavam ih.

c) Sadržaj bajki mijenjam na drugačiji način (navedite na koji):

ANKETNI UPITNIK ZA ODGOJITELJE

Poštovani ,

pred Vama je anketni upitnik koji provodi Marija Bistrić, studentica Diplomskog sveučilišnog studija Ranog i predškolskog odgoja, Zadar. Namijenjen je isključivo odgojiteljicama i odgojiteljima u predškolskim ustanovama i djelomično je anoniman (potrebni podaci: dob, spol, naziv predškolske ustanove i godine staža). Za rješavanje je potrebno otprilike 10 minuta.

Upitnikom se nastoji mjesto bajke u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i dječja recepcija tog književnog žanra. Dobiveni podaci koristiti će se prilikom pisanja diplomskog rada „Recepcijski učinci bajke na dijete predškolske dobi“.

Hvala na suradnji!

1. Spol:

M Ž

2. Naziv predškolske ustanove u kojoj radite:

3. Vaša dob:

- a) 20-30
- b) 30-40
- c) 40-50
- d) 50 i više

4. Navedite dob djece s kojom radite u vrtićkoj skupini.

5. Smatrate li da su odgojitelji dovoljno educirani za interpretaciju bajki?

DA NE

6. Smatrate li da su bajke poučne za djecu?

DA NE

7. Čitate li djeci klasične bajke?

DA NE

8. Navedite naslove bajki koje najčešće čitate/pričate djeci.

9. Koliko često čitate/pričate bajke u svojoj vrtičkoj skupini?

- a) Više puta tjedno
- b) Jednom tjedno
- c) Više puta mjesečno
- d) Jednom mjesečno
- e) Ostalo: _____

10. Prema Vašem iskustvu, na koje bajke djeca jako dobro reagiraju u određenoj dobi? (Postoje li neke za koje procjenjujete da su im preteške u određenoj dobi ili ste primijetili za neke druge da su ih prerasli?)

11. Koje bajke češće čitate/ pričate djeci, usmene ili autorske?

- a) Usmene (npr. hrvatske narodne bajke, braća Grimm itd.)
- b) Autorske (npr. Ivana Brlić- Mažuranić, Želimir Hercigonja, H.C. Andersen itd.)

12. Pokazuju li djeca interes za slušanje pročitanih/ ispričanih bajki?

DA NE

13. Poistovjećuju li se djeca s likovima iz bajki?

DA NE

14. Opišite najzanimljivije ili najneobičnije reakcije na pročitane ili ispričane bajke.

15. Na koji način djeca najradije strukturirano reagiraju na pročitane/ispričane bajke)

- a) Likovnom reakcijom (slikanjem, crtanjem likova ili sadržaja bajke)
- b) Dramatizacijom bajke (izvođenjem predstave o ispričanoj/poslušanoj bajci).
- c) Razgovaranjem o bajci.
- d) Nešto drugo: _____

16. Smatrate li da su sve bajke primjerene za djecu predškolske dobi?

DA NE

17. Slažete li se sa sljedećom tvrdnjom: „Okrutnost i nasilje u bajkama djeca ne doživljavaju na jednak način kao i odrasli?“

DA NE

18. Mijenjate li sadržaj bajki?

DA NE

19. Ukoliko ste potvrdno odgovorili na prethodno pitanje, molim da odgovorite na koji način mijenjate sadržaj bajki:

- a) Skraćujem sadržaj bajki jer su predugačke i njihovo mi čitanje/pričanje oduzima previše vremena.
- b) Okrutne detalje i/ili nasilne elemente bajke mijenjam u manje okrutne ili nasilne, odnosno ublažavam ih.
- c) Sadržaj bajki mijenjam na drugačiji način (navedite na koji):

10. SAŽETAK

Recepcijski učinci bajke na dijete predškolske dobi

Bajka je književna vrsta s kojom se djeca susreću vrlo rano u svom djetinjstvu, bilo da je riječ o usmenoj ili autorskoj bajci. Upravo bajkom djeca upoznaju svijet i ljude oko sebe, njihove međusobne odnose s posebnim naglaskom na moralnoj poruci koju bajka nosi. U uvodnom dijelu rada govorit će se o bajci kao književnoj vrsti, njenom mjestu u dječjoj književnosti, razvoju bajke kroz povijest i psihoanalitičkim teorijama bajke. Nadalje, predstaviti će se važnost i uloga bajke u djetetovom životu, njen utjecaj na cjelokupan razvoj djeteta, kao i terapijski učinak bajke na dijete. U empirijskom dijelu rada anketnim upitnicima istražiti će se mjesto bajke u roditeljskom odgoju i predškolskoj ustanovi, stavovi roditelja i odgojitelja o primjerenosti i važnosti bajke za samo dijete, te dječja recepcija bajke i njihovo reagiranje na pročitane i ispriповijedane bajke.

Ključne riječi: bajka, predškolsko dijete, implicitni čitatelj, interpretacija, psihoanaliza, biblioterapija

11. SUMMARY

The receptive effects of fairy-tale on a child of preschool age

Fairy is a literary kind that children encounter very early in their childhood, whether it is oral or autochthonous. Through fairy-tale children, they know the world and the people around them, their relationships with a special focus on the moral message that the fairy tale carries. In the introductory part, talk will be about fairytales as a literary type, its place in children's literature, the development of fairy tales through history and psychoanalytic fairy tales. Furthermore, the importance and role of fairy-tale in the child's life, its impact on the overall development of the child as well as the therapeutic effect of fairy-tale on the child will be presented. In the empirical part of the work, questionnaires will be explored as fairytales in parental education and pre-school institutions, attitudes of parents and educators about the appropriateness and importance of fairytales for the only child, and the fairytale reception of children and their response to read and talked fairy tales.

Keywords: fairy tale, pre-school child, implicit reader, interpretation, psychoanalysis, bibliotherapy